

JACOB JØRGENSEN SOM KUNSTNER OG FAR

Af Tove Kjerboe.

I

Den 12. juni 1948 døde min far, maleren Jacob Jørgensen, i sit hjem i Ærøskøbing. Han døde stille og roligt og „i skønhed“, saaledes som han altid havde ønsket. Hans venner vidste, at han fra sin pureste ungdom havde frygtet en voldsom og pinefuld død og altid havde haabet, at det ville være forbi med det samme, naar hans time engang kom.

Hans husbestyrerinde fandt ham i den evige søvn, da hun kom med hans thebakke om morgenen. Hans ansigt var smukt og fornemt i døden, som det havde været det i livet. Han blev knapt 69 aar.

Far havde et jernhelbred, de gange han havde været syg kunne hurtigt tælles, børnesygdomme og forkølelser inkluderet, men det var tydeligt at se, at han i sine to sidste leveaar var plaget af en alvorlig aareforkalkning, og da han i 1946 for første gang i sit liv maatte lade sig indlægge paa hospital, talte han til mig om døden, noget han ellers aldrig berørte. Men sig selv lig, naar talen var om alvorlige ting, brugte han en halv spøgefuld, halv vredladet tone:

„Lov mig, at der ikke, naar jeg engang er kreperet, staar en præst og væver over mig, og at der hverken kommer duer eller buxbom paa min grav. Jeg vil have vedbend – den finbladede, at du ved det – og saa skal det for øvrigt ikke ligne et blomsterbed.“

Der kom ingen præst til hans begravelse, ogsaa fordi han ikke tilhørte folkekirken, kun hans gode venner talte over ham. Billedhugger

Gunnar Hammerich, landsretssagfører Kaj Bruun-Andersen og dommer Carsten Skovgaard. Den sidste forrettede jordpaakastelsen.

Ingen orgeltoner, ingen klokkeringning og ingen salmesang. En fattig begravelse efter den almindelige borgers mening, men enkel og stilfuld og i nøje overensstemmelse med hans inderste ønsker.

Forfatteren, redaktør Ib Paulsen, søn af fars ven fra de helt unge aar i Odense, maleren Sophus Paulsen, havde skrevet følgende smukke vers til far og læste dem selv op ved graven:

Nu blomstrer de vilde roser,
det flammer langs græfter og vold,
det favnende øje er blindet,
og haanden med pensel er kold.

Det blusser i hegn og i haver,
som blodstænkt staar valmuen rød,
det vælder af sommerens tuber,
men farvens forbrænder er død.

Den brise, som sætter brænding
af dufte ind over din grav,
forvandler bag kirkegaardsdiget
en mark til et ruggrønt hav.

Nu naar et farvel din baare
fra skønhed, du fandt paa din vej,
den vellyd, som sindet fornemmer,
er blaaklokkens afsked med dig.

Det var det skønneste vejr, den dag far blev stedet til hvile paa den gamle kirkegaard, som han holdt saa meget af, fordi dens store træer beroligede ham, naar længslen efter de fynske skove blev for stærk.

Solen straaledede og himlen havde netop den stærke, blaa farve, han elskede at male, fuglene sang, og træer og buske bugnede af blomster og knopper. Det var som om hele den dejlige, danske sommer ønskede at følge ham paa vej.

Far var særpræget. Maaske mere som menneske end som kunstner. Han var vanskelig at komme i kontakt med, fordi han havde svært ved at være sig selv, bange som han var for at vise sine følelser, og

det er kun meget faa, der kendte ham tilbunds, rimeligvis kun vennerne fra den tidlige ungdom. De kendte nemlig alle hans besværligheder og sorger, hans triste barndom, som blev ekstra trist, fordi han var anderledes end alle de andre paa egnen, hans alt for korte ægteskab, hvor døden gang paa gang holdt sit indtog, hans kunstneriske kampe.

Han var trofast mod disse ungdomsvenner og holdt oprigtigt af dem, selv om han altid mødte dem med en spydighed eller en skarp bemærkning.

Folk, han traf senere i livet, lærte kun enkelte sider af hans komplicerede sind at kende, men det var ingenlunde de samme sider, han viste frem til alle mennesker, saa derfor er det at skulle give en karakteristisk af far, det samme som at skulle lave et mosaik af mange smaa, bitte glasstumper, skønne, farverige, kantede, sløbne, spidse og skarpe mellem hinanden.

For som datter vidste jeg tidligere kun det om min far, som min far mente, jeg som datter burde vide.

Hvordan jeg har samlet alle stumperne? Ved samtaler med venner og bekendte og mors familie og ved at læse de tusinder af breve fra 1904 til 1947, som far havde gemt i en kasse paa den del af det øverste loft, hvor man ikke kan komme uden risiko for at paadrage sig en hjernerystelse. Under denne dyng af modtagne – og kladder til selvskrevne – breve fandt jeg vigtige familiepapirer, hvis eksistens jeg ikke anede. Jeg fandt endvidere fotografier og dagbladenes kunstkritikker over hans mange udstillinger.

For mig var det som at læse min egen slægtsroman. Der var dog ting imellem, jeg aldrig burde have faaet kendskab til, og der var ting, jeg maatte begræde, at jeg ikke var klar over i rette tid. Undertiden havde jeg daarlig samvittighed, syntes, jeg trængte mig ind paa fremmed omraade og undrede mig over, at far havde gemt alle disse breve . . . var det trods alt hans mening, at jeg skulle læse dem engang? Jeg fandt dem 10 aar efter hans død, og det tog mig 3 mdr. at læse dem, og brevene fortalte mig, at min mor havde været en

lille, hjertevarm kvinde, økonomisk, huslig og snusfornuftig og ikke i besiddelse af nogen særlig begavelse, altsaa den ideelle hustru, og far kom aldrig over hendes tidlige død. Han elskede hende saa højt, at han i fire aar maatte være alene med sin sorg og ikke være omgivet af noget, der mindede ham om hende. Derfor flyttede han fra Kerteminde til Ærøskøbing og anbragte mig først paa en kostskole paa Fyn og senere i et privat hjem i Jylland.

Jeg var hjemme hos far i ferierne, men græd, hver gang jeg skulle rejse igen, og omsider kom han da saa meget til fornuft, at han tog mig hjem for stedse. Forresten var han ogsaa blevet uvenner med baade skoler og hjem de fremmede steder.

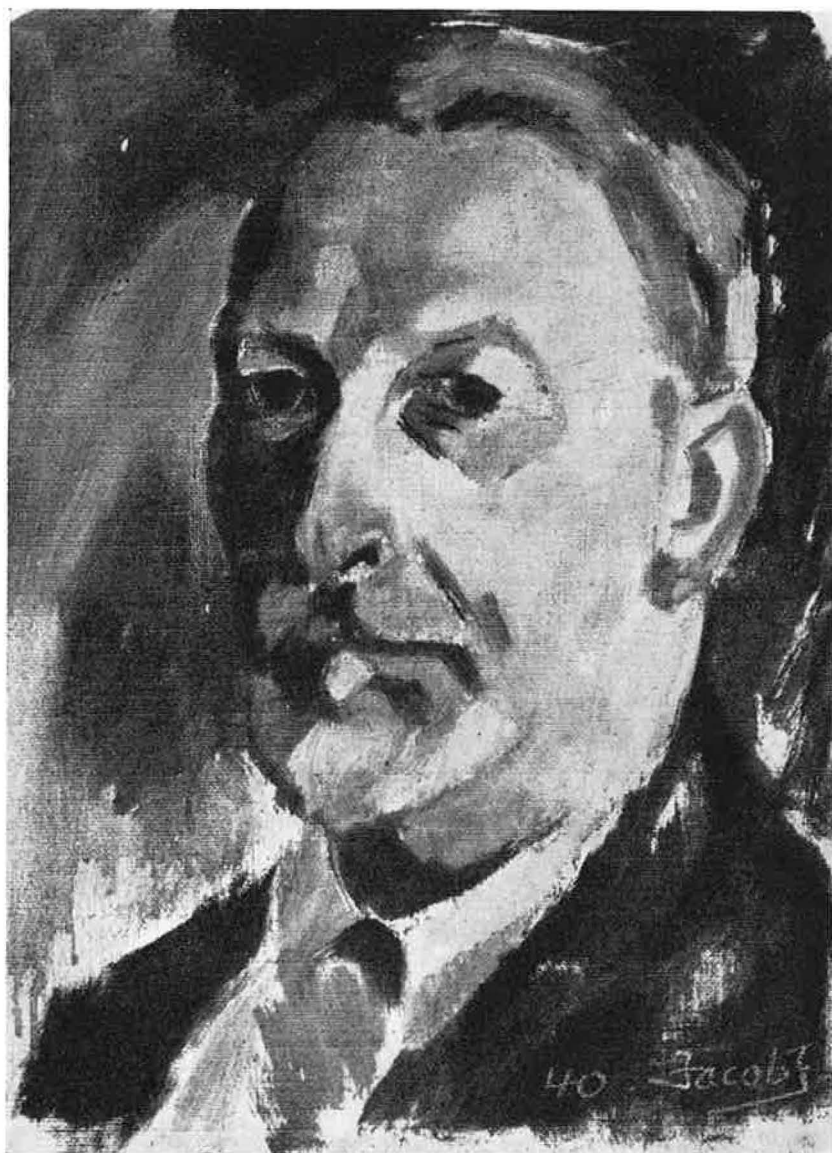
Men vi talte aldrig om mor. Vi talte om alt muligt, men mor var tabu.

II

Vi holdt mørkning hver aften i vinterhalvaaret, far og jeg. Vi sad i hver sin kurvestol med røde puder, som mor havde syet. De var fyldt med kapok, for hun havde aldrig haft raad til fjer. Vi sad ved hver sit vindue, og imellem os stod et vakkelvornet bord med et stykke cigarkassetræ under det halte ben. Far sagde, at cigarkassetræ var fint, udenlandsk træ, og at bordet, som stammede fra hans hjem, var godt nok, det var gulvet, der var vindt og skævt, men saadan var det altid, naar man skulle bo til leje. Ha' huslejen ville værterne altid, men reparere noget, det ville de ikke.

Far sagde ogsaa, at vi holdt mørkning, fordi vi var kultiverede og havde aandelige interesser, kun barbarerne tændte lys, saa snart det sidste af dagen var borte. Saa skulle de fylde deres vom eller læse den lokale avis.

Dengang troede jeg paa alt, hvad far sagde, senere forstod jeg, at vi ikke havde raad til at brænde lys ret længe og heller ikke til at fylde vores vom eller holde „sprøjten“. Men det var vel saa et udslag af fars „kultur“, at han skjulte kendsgerningerne for mig.

1940. Selvpøtræt (olie). Tilhører bagermester H. P. Hansen, Ærøskøbing.

Helt mørkt var der nu ikke i stuen, for den gamle gaslygte smilte ind til os . . . naar den altsaa gad, for lige saa længe, jeg kan huske tilbage, har den lygte haft luner . . . „den er nemlig hunkøn“, vrissede far, og selv nu, hvor jeg har levet min længste tid og gassen er erstatet af elektricitet, skinner lykten kun, naar den er oplagt.

Men ogsaa genboernes stærke lamper kastede straalere over til os, saa vi selv og vore møbler stod som kraftige silhuetter.

Vi fulgte med i gadens liv. For da jeg var barn, var gaden mest befolket om aftenen, og det hang sammen med ærboernes ejendommelige opfattelse af, hvad der var passende. En fornuftig og anstændig kone kunne ikke tillade sig at gaa tur midt paa klare, lyse dagen. Da ville andre synes, at hun ikke skøttede det, hun skulle, og ville hun absolut et ærinde eller paa besøg hos andre koner, gik hun ofte gennem haverne eller de smaa smøger og tofter, som byen havde saa mange af den gang. Men i mørket kunne hun gaa paa den rigtige gade, enten alene eller sammen med manden eller slægtninge, da gjaldt det om at opleve for hele dagen. Folk hængte ikke for vinduerne (og mange gør det ikke den dag i dag, det er karakteristisk for vor lille by), saa de sene vandrere kunne studere aftenlivet hos slægt og venner . . . og fjender. Og det gjorde de ganske ugenert, ja, de stod stille og kiggede skamløst ind ad de oplyste vinduer, og vi kiggede ud paa dem, og far kom med sarkastiske bemærkninger om deres nysgerrighed. For *han* var ikke nysgerrig . . . officielt . . . men han vidste alt det, han ønskede at vide, resten lod han ligge.

Nu er Ærøskøbing, vor kære lille by, nogenlunde lig andre byer af samme størrelse, men i min barndom var der endnu ikke saa faa originaler, i ordets egentlige forstand. Ærø var isoleret, og folk giftede sig med hinanden, sjældent kom der nyt blod, og en vis degeneration udeblev ikke.

Originalerne gik ogsaa tur om aftenen. Mange af dem vovede sig ikke ud om dagen af frygt for børns og unges haan, og andre „opererede“ netop i ly af mørket. Een samlede hestepærer op, og det var næsten en slags tyveri, for det var værdifuld gødning, som tilhørte

den, der ejede den strimmel gade, hesten havde benyttet, en anden medbragte en lille skammel, saa hun bedre kunne kigge ind ad „vinneværerne“, for disse sad undertiden uforskammet højt, og een gik og hviskede med sig selv. Som barn var jeg meget bange for disse mennesker, der var anderledes; nu er man lige ved at savne dem, de satte dog deres præg paa byen, og intet er mere kedeligt end det ensartede.

Naar gaden var tom, naar der ikke var mennesker, katte, rotter at se paa, fortalte far historier . . . i ly af mørket. Han var ikke bedre end dem uden for vinduerne. Han fortalte alt det, han ikke aabnede sin mund med, naar man klart kunne se hans læber og øjne. Han stoppede sin pibe, tændte, bakkede og havde saaledes hele tiden noget at være beskæftiget med, det gav ham ro og lejlighed til pauser, naar jeg stillede for direkte spørgsmaal.

Disse mørkningstimer, som vi fastholdt, selv efter at far havde raad til at brænde lys hele natten, om det skulle være, gav mig oplysninger, som jeg ellers aldrig havde faaet. De fortalte om hans barndomsaar i det fattige, nordfynske husmandshjem, om lærlingeaa-rene og akademitiden, og jeg paa min side luftede mine pige-problemer, mine spekulationer, mit vankelmod, før vi tændte den lampe, som far daglig ærgrede sig over, fordi han fandt den grim og ukunstnerisk, men beholdt, fordi den var bryllupsgave fra mors familie.

Ligesom far ikke var nysgerrig – officielt – saaledes havde han ikke familie – af princip! Ellers havde han naturligvis baade tanter og onkler, fætre og kusiner, ligesom de fleste mennesker, men han ønskede ikke samkvem med dem, behøvede dem ikke, og ingen kunne drille ham værre end ved at fortælle, at de havde mødt nogle af hans slægtninge.

Søskende havde han dog ikke, hans mor var næsten 40, da hun blev gift, og hans far var, som han sagde, næsten dødfødt, ja ingen havde regnet med, at han levede, hvilket ogsaa tydeligt fremgaar af kirkebogen. Et skravl blev han da ogsaa alle dage. Og saa var han fra Sletten . . . fra Slajden!

Nu om stunder er der ikke saa stor forskel paa folk i de forskellige

egne af landet, det særprægede er udlignet, efter at trafikforholdene er blevet bedre, men for ca. 100 aar siden var en sletbo meget anderledes end de øvrige fynboer, og det vidste far, om ikke andre vidste det, for det havde han nemlig hørt temmelig tit i sit barndomshjem, det skulle hans mor nok meddele flere gange om dagen.

En gang om ugen tog faderen sig sammen og kundgjorde, at der dog var eet folk, der var endnu værre – galhovede og nærige – og det var horneboerne. Og heraf kan man vel forstaa, at moderen var fra Horne.

Uden paa nogen maade at ville tage parti i skænderierne mellem mine bedsteforældre, som jeg aldrig har truffet, idet de begge laa under mulde, da jeg med et usædvanligt arrigt skrig holdt mit indtog i denne verden, vil jeg dog sige, at den, der har sans for sprog, ikke kan undgaa at lægge mærke til de vidunderlige saltomortaler, en horneboesk tunge kan slaa, naar den skal frembringe ord, der er spækket med „r“er. Dog gamle lyøboer og gamle ærøboer har noget af det samme. Og man render ikke om hjørner hverken med en hornebo, en lyøbo eller en ærøbo. En eller anden, om det er en klog eller en uvidende, husker jeg ikke, har sagt, at kelterne paa deres vandringer slog sig ned i Horne og bed sig fast her, og mange har sagt, og det staar sort paa hvidt, at da spaniolerne omkring 1808 kom til landet for at hjælpe os mod vor svenske bror, blev et større kontingent anbragt i Faaborg og omegn (Bjerne og Horne).

Jeg tegner mig for en brøkdæl af Spanien, uden at have det skrevet noget steds, for den slags meddeler vore ærværdige kirkebøger ikke, men min fars fysiognomi, som han af moderen fik, samt hans . . . især i ungdommen . . . storslaaede hidsighed, som han ogsaa af moderen fik, tyder ikke paa reglementeret, dansk, langsomt løbende bondeblod.

Naar far beskrev sin mor, forstod man, at han baade beundrede og frygtede hende, og naar jeg beskriver ham for min datter, mærker jeg, hvordan nøjagtig de samme følelser besjæler mig.

Det var moderen, Johanne Elmélund, der bestemt alting i hjem-

met, hun var rask og hurtig, havde haft mange huslige pladser, rejste hid og did i det mægtige fynske rige og fik gode anbefalinger i sin skudsmaalsbog. Et sted var hun 9 aar, saa brød hun af og giftede sig med Jørgen Kjærboe, selv om han altsaa var fra „Slajden“ og nærmest ikke levede.

Han var skrædder af fag p. gr. af det vaklende helbred, og hans far var boelsmand, hans mor professionel væverske. Paa Sletten vævede alle kvinder. Væveriet var et hovedfag, ja, det var næsten „en fordærvelig uting“, som der staar i en beskrivelse fra 1859 af Bogense By og Skovby Herred, „for agerbruget blev ganske forsømt“. Og saa følger en herlig beskrivelse af byerne i herredet, hvor der er „stor Bulder“ og intet af den bekendte fynske sans for helhed og skønhed. De gamle, lerede husvægge er fra øverst til nederst bedækkede af kolossale guirlander af garn, saa man skulle tro, at byen var befolket af lutter edderkopper, en evig snurren, som den man hører om aftnen, naar natravnene flyver, og en vedholdende klapren fra alle kanter, som stod man midt i storkenes rigsdag, er alt det liv, der aabenbarer sig for øje og øre.

Paa denne fynske pampas var altsaa min farfar født og baaren . . . ja, baaren i hjemmet . . . og han havde absolut ikke lært kærlighed til jorden, hvilket negativ han medbragte i sit ægteskab. For det var jo saadan med „slajboerne“, at naar konen havde travlt med væv og rok, maatte manden hjælpe til, og det resulterede i, at jorden blev forsømt, hjemmet blev forsømt, og menneskene fik et gulligt og sygeligt udseende, og Guds ord blev lagt paa hylden sammen med aandelige sysler og den ellers saa berømte, fynske livlighed. Husfliden var „slajboens“ afgud!

Havde farmor læst den bog, ville hun have nikket genkendende og raabt, at den var som skrevet med hendes haand, selv om jeg ikke tror, hun kunne skrive ret meget mere end sit navn. Mine bedsteforældre havde en indgroet skræk for pen og blæk, og man ser paa de gamle skøder og købekontrakter paa huset „Vennerslund“, at det har kostet sved at prente underskriften, og farmor var kun selvudslet-

tende, naar hun fik penneskaftet i haanden, hvilket viste sig ved, at hun, da hun var blevet alene, underskrev sig som „Jørgen Kjørboes Enke“.

Farfar holdt ikke af landbruget, men leve af skrædderiet kunne de ikke, saa lidt jord, et par køer, grise og høns var nødvendigt. Men han kunne heller ikke døje skrædderiet. Han var jo opvokset udi husfliden, og hans hu stod til snedkeriet. Han kunne godt lave møbler, men gad i reglen ikke, taalte for øvrigt heller ikke det grove arbejde, saa han holdt sig til tobaksdaaser, klædebørster, knivskafter o. lign. Smukke ting lavede han, indlagt med flere farver træ og med perlemor. Primitive puslespil og skakbrikker blev det ogsaa til og pengeæsker saa sindrige, at ingen, ja han selv daarligt nok, kunne aabne dem. Saa der var pengene godt forvaret, om der var kommet nogen i.

Aa, hvor han elskede at pusle med den slags og aa, hvor var hans kone rasende, naar hun greb ham paa fersk gerning med „al det pjat“, naar der laa masser af tøj, der skulle sys. Hun forstod ikke at det skulle være nødvendigt at være flere maaneder om at sy en klædning.

Og naar bønderne saa rykkede for tøjet, maatte farmor tage et nap med ved syningen, samtidigt med at hun passede jorden og dyrene.

Far maatte, lige fra han var ganske lille, hjælpe til med landbruget, han fodrede grisen og flyttede koen, saa snart han kunne svinge en tøjrkølle, men han sympatiserede stærkt med sin far, han kunne heller ikke faa øjnene op for agerbrugets charme.

Det er morsomt at lægge mærke til, at de to store modsætninger, sletteboen og horneboen, ikke bosatte sig i deres hjemstavnsogne, da de var smedet sammen, men valgte et tredie sted, nemlig Sandehrum.

Deres hus, kaldet „Vennerslund“, laa paa Gryneborg mark og hørte ind under herregaarden Hesbjerg. Denne gaard tilhørte oprindeligt Sct. Knuds klostret i Odense, men overgik senere til kronen og blev lagt ind under det fynske ryttergods. Paa godsets jorder

1902. Moderen (radering). Tilhører forfatterinden fru Tove Kjærboe, Ærøskøbing.

har der i tidens løb ligget baade et teglværk, et pottemageri og en fajancefabrik. Teglværket leverede bl. a. sten til Frederiksborg Slots opførelse. Fajancefabrikken eksisterede indtil 1820–22. Da godset i 1864 kom til auktion, blev det købt af boghandler i Odense Hans Chr. Milo (d. 1888). Hans enke Anna f. Fahnøe overlod det i 1896

til brodersønnen Carl Chr. Milo, som ogsaa havde overtaget bog-handelen.

Min farfar købte „Vennerslund“ i 1878 af den første Milo for ca. 3000 kr.

Far blev født 18. december 1879 og døbt den følgende marts i Sanderum kirke og fik navnene Niels, Jakob, Mads, Christian Jørgensen. Det var en stor fejl af præsten, at han endnu benyttede den gamle ombytningsmetode, den var inddraget ved lov, og i virkeligheden skulle fars efternavn have været Kjærboe. Hans forældre vidste god besked med dette og ærgrede sig over det skete, men i de tider gik man ikke i rette med en velærværdighed. Far blev kaldt Mads, men selv foretrak han navnet Jakob, og saa snart han var fri af den hjemlige rede, kaldte han sig Jacob Jørgensen . . . Jacob med c!

Far var begavet og lærenem, og folk paa egnen har fortalt mig, at „skrædderens Mads“ altid blev nævnt som et lysende eksempel paa, hvad en bondedreng kunne drive det til, naar det stod vel til i „øverste etage“.

„Skrædderens Mads“ kunne nemlig baade læse og skrive, da han var fire aar. Hvem der lærte ham det, ved jeg ikke, rimeligvis har det været selvstudium. Der var ingen børn i nærheden undtagen „Oste-Bodils“ søser, men de var konstant i fnisealderen, saa de var jo næsten ikke til at lege med. „Oste-Bodil“ lavede rygeoste saa lækre, at man maatte græde af rørelse, og de blev da ogsaa solgt paa torvet inde i Odense og var endvidere erklæret for værdige til at staa paa godsets bord.

Af andre naboer var der „Skidt-Grete“, en gammel eneboerske, der havde alle sine husdyr inde hos sig i køkkenet. Da hun ikke formaaede at muge ud, hverken efter sig selv eller dyrene, havde hun faaet det uskønne, men rytmefaste øgenavn. Helt undgaa samkvem med „Skidt-Grete“ kunne man ikke som gode naboer. Far maatte gaa ærinder for hende, og farmor hjælpe hende lidt „imellem“, ligesom hun fik tildelt den nabo-del, hun kunne tilkomme, naar der blev slagtet i „Vennerslund“.

En morsom karakteristik af saadan en umulig kvinde som „Skidt-Grete“ er, at hendes pelargonier var saa høje, at blomsterne naaede op til øverste rude. En ordentlig husmoder sørgede for at beskære sine planter eller tage „sku“, naar tid var.

Far manglede ikke legetøj, saa elendigt var det da heller ikke, og selv om farfar manglede penge, var han rig paa fantasi. Han kunne skære hyldefløjter med 2 toner, og han kunne lave piske, som ordentligt kunne svirpe og smælde, han kunne lave „springfyre“ af brystbenet paa fjerkræ eller af torskens kranie og rangler af gaasens luft-rør. For slet ikke at tale om rumlepotten! Det eneste lyspunkt paa den forsmædelige slagtedag var rumlepotten.

Det var en dejlig tingest og ganske uundværlig til nyttaarsaften, hvor alle skulle ud og more sig selv og hinanden ved at lave ballade. Denne ballade havde nu ogsaa en anden mission end bare at holde løjer, den gennede nemlig troldpak og onde aander bort fra venners hus.

Farfar skulle være aldeles „henrivendes“ til at gøre rumlepotten. Han tog isterhinden eller blæren fra grisen, stak en kraftig gaasefjer ned i aabningen og bandt godt for den, og saa spændte han blæren eller hinden ud over en gammel, tom jydepotte. Hinden laa altsaa i to lag hen over potten, men gaasefjeren hindrede de to lag i at røre hinanden, og naar man saa gned paa den lodret staaende fjer, frembragte den en ejendommelig brummende lyd, idet den satte de to lag hinder i svingninger. Lyden forstærkedes ved ekko i potten.

Far hadede slagtedagen, baade fordi den ofte faldt paa hans fødseldag, en uge før jul, men ogsaa fordi han fandt det grusomt at dræbe og spise et dyr, man havde passet og kælet for et helt aar. For øvrigt var der altid ufred i huset den dag, for den ene var klogere og mere erfaren end den anden. Værst var det med morfaderen, min oldefar, den Horne-hjulmand, som tog fast ophold hos „de unge“, da far var en 5–6 aar. Han var saa klog, at hans lige ikke fandtes i 7 kirkesogne, og han regnede aldeles ikke med den stakkels slajbo, som var blevet hans svigersøn. Han fratog ham enhver lille

evne, ethvert initiativ, han haanede ham fra gry til kvæld, han raabte og skreg og gestikulerede.

Til trods for, at farfar af folk paa egnen regnedes for saa snild til at stikke grise, at de benyttede ham som hjemmeslagter, mente oldefar, at det var helt, helt bagvendt, som han bar sig ad.

„Du hjartestikker jo grisi“ var hans stadige omkvæd, og det var det værste, man kunne beskyldte en „slagter“ for, thi derved løb blodet ud i vævet, og man kunne ikke tappe det til „sorte pølser“.

Far vaagnede gerne ved dette tidlige skænderi, og han kunne ikke forstaa, hvorfor oldefar ikke kunne blive i sengen og lade de andre ordne det, men det var ham komplet umuligt at lade være med at blande sig i alting.

Han var en rask mand af et godt helbred og foragtede farfar med hans mange sygedage. De kom aldrig ret langt hen i slagtingen, før farfar begyndte at hoste og holde sig for brystet til stor fornøjelse for den gamle.

Far fik kvalme, saa snart han kom op og saa blodet, som moderen rørte, og han nægtede at spise sorte pølser, hvilket irriterede forældrene, men den gamle holdt med ham, for de pølser var nemlig ikke, som de skulle være, hvilket jo ikke var saa sært, naar grisen var slagtet helt bagvendt.

Op ad dagen kom Ellen Ma'kræs og hjalp til, og saa faldt gemytterne til ro, for ingen ville være bekendt at „gøre sig te“, naar der var fremmede.

Ellen Ma'kræs var et hjertevarmt menneske, som titulerede far „mi' sø“, ord der i hans øjne var saa kærlige, at han blev helt genert. Ingen andre sagde „sø“ i forbindelse med ham. Hun fedtkogte hele æbler til ham, og han slubrede dem i sig med velbehag, for det smeltede fedt forbandt han ikke med drabet paa den kære Olga. Aarets gris hed altid Olga!

Far var vildt imponeret af oldefar. En fysisk stærk mand, med en hvas tunge og et langt livs erfaring, maa absolut dupere en lille knægt. Selv om han i og for sig ikke syntes om, at den gamle chikane-

rede hans far, var han alligevel fuld af beundring over det mod, han fandt, der skulle til.

„Aa“, svarede oldefar, „je haar aller vaaren saa sum“, og dermed mente han tavs.

Den gamle hjulmand havde været soldat, hvad skrædderen aldrig havde haft konstitution til, og saadant har alle dage sat et skel mellem mandfolk.

Tænk ikke at kunne snakke om sin soldatertid, om sine kammerater, om sergenten, korporalen o. s. v. Intet er mere bittert!

Oldefar havde en uniformsknap fra de store dage, og den var et meget kært minde, og derfor var det virkelig en gave af format, da han overlod den til far paa en fødselsdag. Han havde talt tit og ofte om denne knap, den var nemlig en overgang blevet borte for ham, og han var sikker paa, at den var stjaalet, for folk var ikke som før, de havde ingen manér. Men en dag, hvor det var lidt „lysere i vejret“, havde han alligevel fundet den.

En anden fødseldag var det faderen, der var storsindet og gav gave. Det var et glansbillede, farvestraalende og guldbelagt. Farfar havde faaet det i lidkøb af „putkræmmeren“ først paa sommeren, da han gjorde sit indkøb af traad og naale, og han havde da gemt det til fødselsdagen. Desværre blev billedet ret hurtigt ødelagt, for der var ikke et ærligt sted – ikke en frelst plet – paa slagtedagen, hvor man kunne lægge noget, uden at det blev tilsølet af fedt.

Far beskrev ofte det store sjælelige udsving, han følte den gang, glæden over at eje saadan en skønhed og skuffelsen over, at den varede saa kort. Lige siden kunne han ikke fordrage glansbilleder, og han vrissede altid ad mig, naar jeg legede med det lille primitive album, mor havde lavet til mig af skrivepapir og fyldt med farveskrigende billeder, hovedsagelig af tysk herkomst. „Daarlig smag“ lagde han til.

En af grundene til at oldefar stod saa umaadelig højt hos sit barnebarn, var affæren med katten. Den havde faaet killinger, som hunkatte jo har for vane, farfar havde slaaet dem ihjel og smidt dem

ud paa møddingen, hvor den ulykkelige mor havde fundet dem og gjort forsøg paa at genoplive dem.

Dette havde oldefar set, og nu havde han en glimrende anledning til . . . under dyrevenlig og etisk maske . . . at overfuse sin svigersøn. Det udviklede sig til det værste skænderi, der endnu havde fundet sted i det lille hus, der bar det smukke og saa forjættende navn „Vennerslund“. Den gamle krængede hele sit indre og lagde blot, alt hvad han havde tænkt og ment i den tid, deres bekendtskab havde bestaaet. En daarlig landmand, en daarlig skrædder, et daarligt menneske, der ikke havde følelse for dyrene, en der ikke forstod, at ogsaa en kat havde moderfølelse, en der hjartestikker grisi, en der ikke kunne noget som helst til gavns end at hoste, hoste og hoste.

Til sidst tog farfar sig sammen og sagde:

„Jamen saa ti dog stille, Rasmus Elmelund, stedet her er mit, og det er mig, der raader.“

„Raa'er“, skreg den gamle, „raa'er siger du, nej mi' ka'l, her inde sitter noget, der raa'er“, og han slog sig med knyttet næve for sit bryst.

Det var for meget for farfar. Han blev daarlig, hostede og var ved at kvæles. „Han kan ikke engang skændes uden at blive syg“ grinte oldefar.

Godsejer Milo paa Hesbjerg plejede at invitere sognets børn til juletræ mellem jul og nytår, og det aar, hvor far fyldte 7 aar, blev han inviteret med. Forældrene og den gamle var meget stolt af invitationen, som kom i god tid, og for én gangs skyld var der enighed i hjemmet. Drengen skulle have nyt tøj. Faderen havde stof liggende og tog strax maal og klippede det til og lagde det til side til morgendagen. Men næste dag var han daarlig og blev i sengen, og næste dag igen kom han til noget andet, der i øjeblikket interesserede ham mere. Der var jo ogsaa god tid, sagde han til sig selv og de andre. Saa kom julen og selv om det var en meget primitiv fest, de fejrede, var der jo altid et og andet at lave i huset, og det blev ikke til noget med sytøjet.

Far har tit beskrevet sin jul derhjemme. I nutidens øjne forekommer den uhyre fattig og ufestlig, men for den, der ikke kendte andet, var den trods alt hævet op over dagliglivet.

Juletræ var der ikke, men der kom dug paa bordet, og der blev tændt et par extra lys. Denne dug havde farmor selv vævet til sit udstyr, og hun var meget stolt af den. Den havde 5 takkede stjerner i rækker, men en af stjernerne havde paa en eller anden maade faaet en tak for lidt, noget ingen saadan set lagde mærke til. Min oldemor, Anne Jørgensdatter, den professionelle væverske fra Sletten havde naturligvis set fejlen, men god og mild som hun var, havde hun aldrig sagt noget, og farfar havde ogsaa tiet . . . for husfredens skyld . . . men dejligt havde det nok været for de to at konstatere, at helt fuldkommen var Johanne Elmelund nu ikke.

Oldefar derimod tav ikke, ikke med noget som helst, der krydsede hans hjerne, og hensyn tog han ikke til nogen, om han kunne undgaa det. Han fik øje paa den uheldige stjerne, den aller første juleaften, han tilbragt hos de unge. Han saa den, medens farfar læste juleevangeliet. Det ærgrede ham, at det ikke var ham, der skulle læse op. Som den ældste, som den der havde levet længst og derfor var den klogeste, burde det have været ham, der sad med biblen. Men den „slajbo“ savnede ganske manér. Nu lod han øjnene gaa stuen rundt for at finde noget, der kunne opveje ærgrelsen, og saa var det, han saa stjernen. Og i stedet for at koncentrere sig om den imaginære julestjerne, som farfar læste om, stirrede han sig hadsk paa den hørlærreds. Og saa raabte han op og gjorde nar og kritiserede det hele. Ikke alene dugen, men ogsaa stegen, som jo var fra den forkert slagtede Olga. Han haanede sin svigersøn, som ikke kunne taale kød, men maatte spise boghvedegrød en højhellig aften, og han meddelte sin datter, at hun hverken kunne væve, stege eller . . . synge! Og saa var den jul ødelagt, men far fik en femøre af den gamle.

Den mislykkede jul har sikkert gjort sit til, at ingen tænkte paa fars nye tøj, som stadig laa i en krog paa skrædderbordet. Der laa saa meget, som heller ikke blev syet.

Da den store dag . . . juletræs festen paa godset . . . kom, stod man der pludselig. Tøjet var kun klippet!

Begge forældrene syede og syede, men da faderen naturligvis fik et længere hosteanfald, og moderen maatte sy alene samtidig med alt det andet, hun skulle gøre, kunne det umuligt blive færdigt. Far græd og var skuffet, den gamle larmede og sagde, det var lige akkurat, hvad han havde ventet, men moderen var snarraadig. „Vi syr det paa ham“ sagde hun.

Far blev hurtigt klar over, at han maatte bevæge sig med en vis forsigtighed, men han var glad ved, at han var lige saa fin som de andre børn, da han stod oppe i den store sal paa godset. Her oplevede han sit første juletræ og var ganske overvældet, aldrig havde han set noget saa kønt. Det naaede helt op til loftet og var pyntet med flag, æbler, kurve og flettede hjerter . . . og lys . . . masser af smaa, fine lys. Og godsejerens var saa rare og saa fine i tøjet, især fru en og saa lugtede hun saa dejligt og havde saadan en glad mund. Naar farmor skulle i byen, lugtede hun af grøn sæbe, og hendes mund var aldrig glad . . . en tynd streg kan ikke være glad . . . De fik hele tiden kager og godter og saftevand, og de dansede omkring juletræet og legede bagefter, og de fik alle sammen gaver. Far fik et par strømper og . . . en æske med farveblyanter, saadan nogle havde han aldrig set før, det var det helt store eventyr. Men pludselig stivnede han af skræk, han hørte en række af smaa smæld, som naar bælgen springer paa modne ærter. Ritraadene . . . ritraadene sprang . . . hans tøj var jo kun riet sammen og hist og her syet fast i skjorten. Han følte, han gik op i alle sømme, det ene ærme gik fra i skulderen . . . han ønskede sig langt bort. Han ville hjem, nu med det samme, hjem bag de fire, trods alt beskyttende vægge . . . og han smuttede ud ad døren og rendte hjem ad, det bedste han havde lært, mens han knugede sine gaver ind til sig.

De kom alle tre ud paa gaardspladsen, da de saa ham komme farenende. De begreb ikke, hvorfor han kom saa tidligt og paa denne maade, og de spurgte ham ud. Han kunne ikke svare, men moderen

opdagede miseren og jærpede op, om skandalen der havde ramt deres hus, ligesom man syntes, at naadigherrens velvilje havde strejffet dem. Nu var alt forbi . . . de var latterliggjorte i hele sognet . . . „Skrædderens Mads“ gik op i sømmene, jo tak, den var go' . . . og hvorfor? Fordi manden i huset intet var værd. Her brød den gamle ind og supplerede sin datter. En sloske, var han Jørgen Kjærboe, en sloske, ja lige akkurat.

Far glemte aldrig denne jul, og i lange tider hadede han godset deroppe med dets spir og taarne, og om han senere var til juletræ der, ved jeg ikke. Men det varede mange aar, inden han fik oprejsning, det fik han først, da han som udlært malersvend kom til at arbejde i de store sale.

De farveblyanter kastede et nyt skær over fars tilværelse. Han fandt, det var et under, som de kunne give farve fra sig, og han var ganske betaget af de streger og kruseduller, han frembragte ved deres hjælp. Det var smaat med papir i hine tider, men lidt kardus fik de da i huset af og til, og et enkelt illustreret blad kom der da undertiden inden for hans rækkevidde, og saa lagde han farver paa illustrationerne. Og pludselig vidste han, at han ville være en, der malede billeder, og han sagde det højt og tydeligt, for det var nemlig fastslaaet, saa hvorfor skjule det? Farmor og oldefar blev chokerede, i deres øjne var een, der lavede billeder, det samme som en markedsøgler og ganske vist kunne man more sig over gøglerierne paa markedspladserne, men man ønskede absolut ikke at have den slags inden for egne rækker. Det ville være en skamplet paa hele slægten . . . altsaa den Horne slægt, for faderen, slajboen var knapt saa kritisk indstillet over for sønnens lyster, thi i sit inderste nærede han et hemmeligt ønske om noget lignende, og det betroede han engang sin søn i et svagt øjeblik, hvor den gamle sov, og farmor var paa besøg hos „Skidt-Grete“. Helt præcisere sin hemmelighed forstod farfar ikke, men far forstod, at her havde han, omend ikke ligefrem støtte . . .

for der skulle et mægtigt almuemod til at gaa imod det gængse . . . saa i hvert fald heller ikke modstand.

Men farfar naaede ikke at se sin søn blive til noget. Han døde, før far blev konfirmeret, rimeligvis af tuberkulose, det var gaaet jævnt ned ad bakke med ham, men han havde da fred for oldefar, den sidste stund han levede, for oldefar var pludselig flyttet, han kunne ikke holde al den kævl og al det hosteri ud, sagde han, han ville tilbringe sine sidste aar blandt ordentlige folk, hvilket vil sige hos hans yngste datter, som havde vundet i livets lotteri og var blevet gift med en mand i statens tjeneste, en mand i uniform og med stor læsefærdighed, kort sagt . . . en landpost!

Han havde sendt bud i forvejen med putkrømmeren, at han kom en dag, naar det var „lidt lysere i vejret“.

Da nu baade farfar og oldefar var „draget af gaarde“, den ene til sin frelser, den anden til „ordentlige folk“, var farmor pludselig alene om arbejdet med jord og kreaturer, for hendes kære dreng, Mads, var ikke til megen hjælp. Han hadede det legemlige arbejde, han fik ondt i ryggen, han fik vabler paa fingrene, desuden var han blevet næsvis. Han teede sig ikke som en bondedreng, og hun var flov af ham. Han læste og læste, alt hvad han kunne faa fat i. Hans lærer laante ham bøger, for han betragtede far som et geni, og det var han vel ogsaa i det miljø. Men farmor forstod ikke, hvad en bonde skulle med andre bøger end biblen og huspostillen.

Og de gamle remser, hun lærte far, naar hun engang imellem var i godt humør, var ikke at læse nogen steder, dem kunne hun udenad . . . og det kunne far ogsaa, men han skulle ligeledes være usædvanlig glad og vennsæl, før han remsede dem op for mig. „Man ska' ikke pjatte i utide“ sagde han ofte.

Da jeg var ung pige, skrev jeg disse gamle viser ned, og det fik vi meget sjov af, for far kunne dem kun paa remse og i en lynende fart, og derfor maatte han ustandselig begynde helt forfra, for jeg kunne naturligvis ikke skrive saa hurtigt, som han remsede.

„Hør saa efter“, raabte han. Han raabte næsten altid til mig, selv om jeg sad ved siden af ham, raabte som hans mor og hendes far havde gjort:

Tibel tene smaa Grene,
 min Mage, brændt Kage,
 brun Stud, rendt ud
 til Kongens Gaard.
 Hent et Æg, smid paa Væg,
 hulster, fulster,
 Ravneunge, Sorteskæg.
 Manden stod i Nørredøre
 og kaldte paa sine Svende.
 Peter Blad,
 kom ind, faa Mad,
 nu er Maden færdig.
 Vi'en, gi'en, hop'en, stop'en,
 gak ud i Græsgang
 til vor' Høns, til vor' Gæs,
 de gik paa Lade,
 de gjorde Skade,
 de bed det Straa, de bed Vippen af.

Enkede, menkede, sukkede søde
 abel, dabel dommi nøde,
 his has, torne fas,
 fante ni, fante ti,
 fante stukke stakke sti,
 gak du lille røde Rakkerdreng
 rent ud fri.

Den blev vist benyttet, naar man legede „skjul“.

Far kunne mange, men han havde ikke taalmodighed til at sidde og gentage dem for mig. Han var saa absolut en skaber selv, gad ikke beskæftige sig med andres „makværk“, selv om han indrømmede, at da han var barn, havde remserne moret ham meget. Men en gammel sentens brugte han alligevel i alle sine aar, naar talen var om sladder, og det var denne:

Dersom Somme vidste, hvad Somme siger om Somme, saa sagde Somme ikke saa meget om Somme, som Somme siger om Somme.

III

Det skadede absolut ikke far, at hans farmor, den gamle væverske, nu kom til at bo i hjemmet. Hun var rolig og forstaaende som sin søn, og hun havde en vis evne til at lægge en dæmper paa svigerdatterens lidt arrige temperament. Min oldemor havde flere børn, men maaske har de ikke haft plads til hende, og plads havde de i hvert fald paa „Vennerslund“. En af sønnerne var ugift, og da han døde som en gammel mand, efterlod han en del penge til sine søskendes børn. Far arvede sammen med sine fætre og kusiner, og da maatte han for een gangs skyld anerkende, at han havde familie, og han blev oven i købet tvunget til at være sammen med dem i skifteretten i Bogense og senere til kaffe paa en restaurant. Men jeg husker tydeligt, at far kom hjem og sagde: „De var sgu da flinke og pæne alle sammen, ordentlige folk, og de sagde, de havde læst om mig i aviserne“.

Da nu farmor himlede op til oldemor om, hvor forfærdeligt det var, at drengen ville være gøgler og beskæftige sig med noget saa uværdigt og unødvendigt som at male billeder . . . som om ikke olietrykkene af Jesus og hans familie var gode nok . . . sagde den rare og fornuftige kone, at naar drengen absolut ville have en pensel i haanden, saa kunne han da komme i malerlære.

„Send du ham ned til Nails maler i Blæsbjerg . . . saa faar vi se, hvad han duer til.“

Det syntes baade far og hans mor var en god idé, og Nails maler . . . malermester Niels Nielsen af Blæsbjerg . . . var villig til at tage drengen, og en kontrakt blev oprettet, hvorefter far skulle begynde 1. maj 1894 i en alder af 14½ aar. Han skulle staa 4 aar i lære, „nyde kost og husly hos lærermesteren, men i øvrigt ikke modtage vederlag“.

Foruden mesteren havde ogsaa fars værge skrevet kontrakten under. Det var husmand Jørgen Mortensen af Korsebjerghus, han var gift med fars faster Cathrine.

Af kontrakten ser man, at læremesteren, foruden at skulle oplære

eleven i faget, ogsaa skal vaage over hans opførsel og sædelige forhold og saa vidt, det staar til ham, værne ham mod umoralsk paavirkning. Lærlingen paa sin side skal vise mester troskab, lydighed og ærbødighed. Der stod ogsaa noget om, at han skulle arbejde for fuld drøn og tage del i alt forefaldende arbejde.

Farmor heftede sig mest ved det med lydigheden, og hver søndag, naar far kom hjem, sagde hun: „Du er vel ordentlig og gør som han siger, Nails“.

Jeg har en police fra „Det ældre, fynske Brandassuranceselskab for tjenestefolk“, og heri har far forsikret sit habengut mod „Ildsvaade“ i den tid, han var i lære. Han havde linned for 20 kr., gangklæder for 144 kr, bohave for 11 kr og „andre Ting af Værdi“ for 38 kr., ialt 213 kr.

Præmien er meget høj, og naar de 4 læreaar er omme, er der betalt 218 kr. „Bohavet“ til 11 kr. er endnu i min besiddelse. Det er en lille kiste, som repareret og nymalet staar i min datters værelse og indeholder alt det, der ellers ville ligge og flyde alle vegne.

Jeg har ogsaa mine bedsteforældres brandforsikringspolice fra det aar, far blev født. Deres rørige ejendomme er opgjort til 1634 kr. Møbler er der ikke mange af, derimod tøj. Farmor var i besiddelse af 39 særke, dem havde hun nok selv sørget for, men der er ingen tvivl om, at mange af de nævnte lagner, haandklæder o. s. v. stammer ude fra den væveglade slette, altsaa fra farfars hjem.

Det er morsomt at lægge mærke til, at den sidste police (1902) har faaet et nyt indslæt, nemlig malerier for 200 kr. Det vil altsaa sige, at far i en alder af 23 aar har malet og deponeret i hjemmet for 200 kr. malerier. Enten har han været umaadelig flittig eller ogsaa vidst, hvad han selv var værd!

Det er ikke saa forfærdelig meget, far har fortalt om sin læretid. Malermesteren havde arbejdet paa godset, og det er maaske grunden til, at han havde endnu en læredreng og et par svende. De to drenge samt en af svendene delte baade værelse og seng. En af de store kassesenge med halm (og mus?).

Megen plads var der ikke til tre personer, og de maatte da ogsaa ligge paa siden som rejser i en daase. Svenden regerede suverænt i kammer og seng, og naar han i nattens løb ønskede at skifte stilling, raabte han: „Saa vender vi“.

Noget af det første, der skete, da far kom i lære, var, at han blev fotograferet sammen med hele staben. Mester og de to svende betragter sagligt en tegning, de holder imellem sig, den ældste lærling stirrer fortvivlet frem for sig, til trods for at han har faaet lov til at holde „Store Christoffer“, den største pensel inden for faget. Far er den, der laver noget . . . han rører i en klisterpotte.

Hans tøj ser helt godt ud i betragtning af, at det er moderen, der har syet det. Kun mester og yngste lærling bærer kravetøj.

Far fortalte tit, at det jo havde været en slem overraskelse for ham, at han ogsaa fik vabler paa fingrene og smerter i ryggen den første tid i malerlære. Han havde jo troet, at det kun var det forhadte landbrug, der foraarsagede den slags kalamiteter.

Det har vist slet ikke moret ham med alt det legemlige arbejde, og han elskede ikke malerhaandværket højere, end at han strax lagde det paa hylden, saa snart han kunne leve . . . omend meget fattigt . . . af at male billeder, og det faldt ham aldrig ind livet igennem at male og tapetsere sine egne stuer.

„Jeg har arbejdet nok i min tid“, sagde han gerne.

Han var født doven, men som kunstner var han flittig.

Naar han var ude i hjemmene som lærling og senere som svend, lagde han mærke til alt, han havde øjne og øre med sig, men selv var han tavs. Han havde et utal af sjove historier, som ofte stod og faldt med dialekten. Han var saa meget fynbo, at han kunne beskrive bønderne, saa man saa dem for sig, og han var saa lidt i pagt med dem, at han kunne se deres ufrivillige morsomme sider. Lige fra ganske lille var han en ener.

Jeg husker, at han fortalte, hvor angst han var for at komme i et bestemt hjem sidst paa maaneden, for da fik man altid „bænkevælling“ . . . haandværkerne spiste altid paa arbejdsstedet . . . og det var

et sammensurium af alle tænkelige rester, ogsaa dem der ikke passede sammen. Grødklumper, sødsuppesjatter, fisk, kød og kartofler rørt rundt i een uappetitlig masse, serveret i en stor terrin midt paa bordet, hvor hver især saa langede til.

Ingen tallerken og intet glas til „hængemuleøllet“. Der var ogsaa et sted, hvor rabarbergrøden var saa lang, at der fulgte sax med, saa hver især kunne klippe en portion af.

Det var nu alligevel rart at komme hjem til moderen og faa noget ordentlig mad. Naar hun ingen penge eller fantasi havde, lavede hun „Fattig Per Eriksen“ d. v. s. flæsk og løg stegt paa panden og overhældt med tyk, sur fløde. Det smagte godt med kartofler til.

Paa de tider, da far kom i lære, var det moderne, at døre, vinduer og bjælkelofter var røde med sorte kanter, men senere kom dekorationerne frem, lavet efter skabelon, og man begyndte at „aadre“. Det var, da menneskene blev forlorne og ville være mere, end de var, og fyrretræ skulle ligne egetræ.

Man gik til sit arbejde dengang, cykler var sjældne, og det kunne være drøjt nok for saadan en knægt at slide i det en hel dag og oven i købet skulle spadsere . . . ofte langt . . . frem og tilbage. Naa, de var selvfølgelig vant til at bruge benene, far maatte f. ex. gaa en mil til skole og en mil hjem igen i al slags vejr. Engang var det saa glat, at han ikke kunne holde balancen, men maatte krybe det meste af vejen paa alle fire, og da han endelig naaede skolen, blev læreren ganske altereret, for ingen andre børn var mødt i det føre. Læreren, som altid var far venligsindet, fordi han var den dygtigste af dem alle, ja, saa dygtig, at han nemt kunne overtage undervisningen, hvis læreren skulle til begravelse eller andre fornøjelser, tog nu far med ind i sin varme stue, tørrede hans tøj og gav ham varmt at drikke, inden han kravlede hjemad igen. Baade farmor og oldefar fandt, at det var noget pjat at „lukke“ skolen, fordi det var lidt vinter.

Men engang, da han som malerdreng skulle igennem en stor privat skov – den hed Vosmose – hvor ejeren holdt vildsvin, fik han sig en extra løbetur. Fredelig var han kommet slentrende for udgaaende

med sin malerkurv, da han fik fornemmelsen af, at nogen kom efter ham. Han blev bange, gik hurtigere og turde ikke vende sig om. Da han omsider skævede bagud, saa han, at dette „noget“ var en vild-orne, som var i færd med at hidse sig gevaldigt op. Og da far stak i rend, naaede dyrets vrede klimax, og den satte efter, saa sten og jord stod den om ørene. Til sidst saa far ingen anden udvej end at klatre op i et træ, han havde aldrig været god til den slags, men det lykkedes ham da at komme op, og her var han i sikkerhed, saa længe han kunne holde sig fast. Bæstet stod nedenunder og brummede og skrabe, og far var meget bange. Han havde stadig kurven i haanden, for den var jo mesters ejendom, og han havde jo lovet ham huldskab og ærbødighed . . . men da han efterhaanden blev klar over, at han ikke havde mange chancer for at slippe helskindet fra denne historie, gav han pokker i ærbødighed og bombarderede dyret med malerpotterne. Først smed han den røde, saa den sorte og til sidst den hvide . . . og det blev for meget for forfølgeren. Ikke alene fik den maling i øjne og mund, men den var ogsaa lige ved at komme til at ligne en zebra, den snoede brat omkring og løb ind i skoven, og far kravlede ned og gik tilbage til mester efter en ny forsyning af maling.

Det var ham en stor glæde, da han for første gang skulle med op paa Hesbjerg og male. Han glemte jo aldrig den store flotte sal, hvor han som 7-aarig oplevede dels det mægtige juletræ, dels den store forsmædelse, da han gik op i sømmene og kastede skam paa hele familien, tænk denne sal skulle han Niels, Jakob, Mads, Christian, slibe, skrabe, male og lakere. Han fik oprejsning paa denne maade, syntes han. Godsejerens kunne se, han var blevet til noget.

Især huskede han de høje paneler, de havde blomsterdekorationer . . . dem tog mester sig naturligvis af, nu de skulle friskes . . . men alligevel . . . han var der, og han havde ret til at være der i mange timer, i mange dage.

Det var ogsaa noget, moderen kunne forstaa, og hun og farmoderen pumpede ham: „Hvordan ser der ud, hvor mange værelser er der, hvor skal der males?“

Om søndagen begyndte far saa smaat at male billeder. Smaa bitte stykker pap blev præpareret, sikkert efter mesters vejledning . . . næsten enhver malermester og saa godt som alle skolelærere maler jo billeder . . . og saa gik han ud i skoven og prentede træer og blomster og af og til et hus. Disse smaating ligger nu i min skuffe, farverne har holdt sig, men pappets bagside er gulnet og flosset. Moderen syntes naturligvis, at det var noget pjat, og at det havde været bedre, om han gravede haven for hende eller hjalp til med andre ting, men farmoderen forstod ham og mente, at naar han sled i det til daglig, skulle han dog have lov til at gøre, hvad han ville, naar han havde fri. Hun var da ogsaa saa sød at rose ham og sige, at hun sandelig nok kunne se, hvad „stykkerne“ forestillede.

Allerede omkring aarhundredskiftet var det obligatorisk, at lærlinge skulle frekventere den nærmeste tekniske skole. For fars vedkommende blev det Odense. Jeg tror nok, han blev saa begejstret for undervisningen her, at han fortsatte selv efter, at han var blevet svend. Han fik Tersløse til lærer. En dygtig og særpræget mand, som faldt i fars smag. Han saa strax, at far baade havde talent og lyst til kunsten, og han spurgte far, om det ikke var meningen, han ville gaa den vej. Fuldstændig overrumplet over sin lærers bevaagenhed svarede far. „Jo-o, men det kan vist ikke lade sig gøre.“

„Alt, hvad man vil, kan lade sig gøre“, snerrede Tersløse.

Og saa begyndte far at slide i det med tegninger, der skulle aabne Akademiets porte for ham. Han „lagde op til Akademiet“, som det hed.

Far bevarede et vist venskab til Tersløse resten af livet, og naar far besøgte Odense i den tid, han opholdt sig paa Fyn, var han ofte sammen med Tersløse. Jeg husker ham tydeligt, for jeg var bange for ham. Jeg var vel 5–6 aar, da jeg var med far og mor i Odense, vi boede dengang i Kerteminde, og vi skulle møde Tersløse paa „Elevator-cafeen“, den smukke café, paa 1. sal, som ejedes af 2 kunstglade damer, som fyldte væggene med malerier, bl. a. ogsaa af far. Tersløse spurgte, om jeg ville have chokolade med flødeskum, og hvilket gam-

meldags barn ville ikke det, hos nutidens unge er denne drik jo ikke i kurs, men da jeg kørte flødeskummet rundt i chocoladen, blev Tersløse irriteret og hvæsedede ad mig. Det var jo ingen nytte til at staa og piske fløden, naar jeg bare masede den ud igen.

Paa den tekniske skole fik far venner for livet. Her traf han Thorvald Larsen, den senere bekendte Værløse-maler, som for øvrigt blev hans svoger, og Sophus Paulsen, kendt som Ærø-maler. Desuden Martin Guldbrandsen, Niels Andersen og Kristian Nielsen. Far og Kristian Nielsen var fra landet, de andre fra Odense. De var alle, som far udtrykte det, „bidt af en gal maler“, hvilket vel skulle forstaas saaledes, at de alle var tilbedere af kunsten og ønskede at dyrke den. Disse seks holdt sammen tilværelsen ud, men deres veje skiltes. De fire døde forholdsvis tidligt, og nu er kun Martin Guldbrandsen og Kr. Nielsen tilbage, men karakteristisk for den tids opfattelse af venskab er, at disse to ogsaa omfatter mig og min datter med godhed og nærmest betragter os som en del af deres familie.

Aabenbart har farmor ikke haft noget imod fars venner, for de kom jævnligt i hjemmet. Rimeligvis har de medbragt naturalier, for i flere breve har jeg set, at „nu er det din tur til at gi' ud“ eller „du tar nok en flaske med“, „jeg har ingen penge, har du?“ Men det var der sjældent nogen af dem, der havde, kun Thorvald Larsen var velbeslaaet og velklædt. Hans far, blandt de unge kaldt „Nalefatter“, ejede det dengang kendte hotel „National“ i Odense, og han var aldrig nærig overfor sin søn. Thorvald havde altid gode cigarer hos sig og kunne altid skaffe vin, kaffe og andre lækkerier. Da han som sagt var velklædt og havde gode manerer, blev han kaldt „Afdelingschefen“.

Da far i 1898 var færdig med sin læretid, arbejdede han et par aar som svend hos sin mester, som senere flyttede til Bredbjerg, og hos maler Niels Jørgen Rue i Vosmose. Saa var han en tid i Vissenbjerg og Aarslev og rejste saa pludselig til Pløn i Tyskland. Her var han et aarstid og paastod, at han, hver eneste morgen i det hele aar, hørte sin værtinde tale med mælkeemanden om det uopslidelige tema, vejret.

Og mælkeemanden, som havde været tidligt oppe og var naaet at blive sin eventuelle morgensurhed kvit, jublede paa sit plattyske: „Schönes wetter, hüt ne?“ Værtinden svarede søvnigt: „Jau, blossen bischen kault.“

Far og Thorvald Larsen blev optaget samtidigt paa Akademiet, det var i 1903. Far blev der til 1906, hvorimod Thorvald ønskede „afgang“ og tog et aar extra. Som lærere fik de Jerndorff, Vermehren og Viggo Johansen.

Deres samtidige var bl. a. Budtz-Møller, Giersing, Ernst Goldschmidt, Harald Wegner, Gerda Wegner f. Gotlob, og Axel Ulmer.

Og det var paa dette tidspunkt, at far skiftede navn. Hele sin barndom og ungdom var han blevet kaldt Mads . . . Mads Jørgensen. Han kunne let have faaet slægtsnavnet Kjærboe, men han manglede energi til at faa det ændret. Derimod skulle der ikke saa mange skrivelser og anden form for kraftudfoldelse til for at benytte sig af et af de andre fornavne. Han valgte Jacob, næppe fordi han fandt dette navn særlig kønt, men fordi han sværmede for bogstavrim. Jacob Jørgensen faldt mundret, og signaturen Jacob J. kunne males dekorativt.

Far og Thorvald Larsen boede sammen i hele akademitiden. Skønt forskellige af temperament, opdragelse og herkomst, enedes de glimrende, hvilket sikkert for en stor del skyldtes Thorvalds rolige væremaade. Han gad ikke skændes, han ophidsede sig aldrig, og naar far tog paa vej, grinede Thorvald bare eller smaadrillede paa sin specielle maade, en maade, der ganske vist drev far til raseri. Naar han havde faaet luft for sin galde og var blevet, hvad Thorvald kaldte for „ordentlig“, røg de en fredspibe, d. v. s. Thorvald trakterede med lækkerier fra de gode pakker, der ankom fra forældrene i Odense. Far fik aldrig pakker, hans mor var da ikke pjanket, og han havde aldrig raad til at gøre gengæld, hvilket ofte pinte ham, men ikke afficerede Thorvald.

Engang flyttede de ind paa „fru Soffy's pensionat“, og her blev de en aarrække. For ikke alene lavede Soffy dejlig mad, men der var

ogsaa noget for øjet, nemlig fire smukke døtre. Hun var svensker, rig gaardmandsdatter og havde været gift med fuldmægtig Peter Nielsen fra Brylle paa Fyn. Han døde i en alder af 53 aar, fuldkommen slidt op af at skulle bjerge føden til kone og 7 børn, alle med store fordringer til livet. Hans sidste blik gjaldt hans yndlingsdatter . . . Ingeborg . . . min mor, en ting der kom til at betyde uendelig meget for hende. Tre aar efter, i 1906, skrev mor til far:

„I dag er det min fars fødselsdag. Det er tre aar siden, jeg mistede min egen kære far, det eneste menneske, jeg elskede og som elskede mig. Ingen har nogensinde været saa god ved mig som min far. Naar jeg var ked af noget og græd, sagde min mor altid, at jeg var en tudesisse, og at det var kedeligt altid at se paa et trist ansigt. Mine søskende var altid i godt humør, jeg ved ikke hvorfor, men det var, ligesom om de aldrig kunne blive skuffet eller bedrøvet over noget, men mor holdt jo ogsaa altid med dem. Jeg var alt for følsom, sagde min store søster Ellen, og maaske havde hun ret.

Far lo aldrig ad mig eller kaldte mig for tudesisse, han tog mig paa skødet og kælede med mig, hørte paa mig og sagde, at han godt forstod mig, og at man umuligt kunne være glad altid. Saadan var det da ogsaa ude i naturen, somme tider skinnede solen, somme tider regnede det. Far var ogsaa den eneste, der forstod mig, da min hund blev aflivet.

Den hed Bob, og jeg havde faaet den af far i fødselsdagsgave. Jeg fortalte Bob alting, og naar jeg var ked af det, borede jeg mit ansigt ned i dens bløde pels og græd, og Bob slikkede mine taarer op, og den slikkede mig i ansigtet og gjorde alt for at trøste mig. Vi havde Bob i mange aar, saa blev den syg, men selv da gik den ud til entre-døren og tog imod mig, naar jeg kom hjem fra skole. Den kunne altid høre, at det var mig, der kom op ad trappen.

Men en dag stod den ikke i entreen, jeg smed min taske og gik gennem hele lejligheden, men Bob var der ikke.

„Den er blevet slaaet ihjel“, sagde min bror Axel.

Hele min lille verden brød sammen. De havde slaet min bedste ven ihjel. Jeg græd, som jeg aldrig før havde grædt, og nu havde jeg ingen til at trøste mig. Min mor og alle mine søskende sagde, at jeg var pjattet, det var da kun et dyr, tænk hvis det havde været et menneske, en af dem f. ex., da havde der været grund til at græde. Jeg lukkede mig inde i „pigernes værelse“, og da far kom hjem, spurgte han strax efter mig . . . jeg plejede nemlig at modtage ham i entreen, som Bob modtog mig, han var skuffet ligesom jeg. Jeg hørte mor forklare ham det paa højt svensk . . . hun var altid saa pokkers svensk, naar hun var gal i hovedet eller i særlig godt humør, saa var det, ligesom om hun slet ikke kunne finde de danske ord . . . saa kom far ind til mig. Han trak mig ind til sig og forklarede mig stille og kærligt, at det var det bedste for Bob at dø, for den var syg og havde smerter og kunne aldrig blive rask, og den var aldeles ikke „slaet ihjel“, som Axel havde sagt, drenge i den alder var altid saa flotte i munden, den havde faaet noget at sove paa af dyrlægen, den havde slet intet mærket. Og mor og han – han talte altid pænt om mor, hvad hun saa end gjorde – havde været enige om, at jeg ikke skulle vide det paa forhaand, for saa ville jeg have været ked af det hele dagen og maaske siddet og grædt oppe i skolen . . . „den dyre skole“ sukkede han pludseligt. „Ogsaa jeg holdt meget af Bob, sagde han, ligesom jeg holder uendelig meget af dig, lille Ingeborg.“

Aldrig har jeg holdt saa meget af far, som i det øjeblik. Da han døde, troede jeg aldrig, jeg skulle blive glad mere. Det var mig, der saa ham dø. Han laa i sin seng, han havde lagt sig, fordi han var blevet utilpas. Jeg sad hos ham. Pludselig saa han paa mig saa saadan en underlig maade, saa sukkede han dybt . . . og saa var det forbi, og jeg havde ingen far mere. Jeg blev siddende lidt hos ham, ville ikke kalde paa de andre, de ville bare forstyrre den fred, der var hos os. Denne stund var min helt alene, den var ikke mors, Ellens, Poulas, Axels, Ottos eller Helgas . . . den var min. Mor fortjente ikke at være hos far i hans sidste time, for hun tænkte aldrig paa ham, kun paa sig selv.

Til dig kære Jacob, kan jeg skrive alt dette, for nu elsker jeg dig . . . aa, du!“

Mor var 18 aar, da hendes far døde, og kort efter traf hun far. Fru Soffy . . . altsaa mormor . . . sad net i det, da hun blev enke. Ingen pension, ingen uddannelse og med 6 børn, der ikke kunne klare sig selv, den 7. døde kort før morfar. Axel læste til ingeniør og maatte jo fortsætte, pigerne maatte tage huslige pladser, indtil de tre ældste bestemte sig for sygeplejen. Ellen og Poula gennemførte denne uddannelse, mor opgav den, og Helga var kun 15 aar og kom senere i fotograflære.

Kun Otto sprang ud i det strax. Han kom ud at sejle som koksmath og avancerede hurtigt, for lave mad kunne hele familien, det var det talent, de fik i vuggegave fra deres mor. Otto var en god dreng, han tænkte kærligt paa dem alle derhjemme, naar han var ude at sejle, men han fortalte meget lidt om sig selv, og derfor var der ingen, der anede, at han havde en pige, han ville giftes med i England, en pige, der skrev fortvivlede breve til mormor, da der var gaaet et aar, uden at Otto havde ladet høre fra sig. Mormor fik aldrig taget sig sammen til at svare denne pige og fortælle hende, at Ottos skib var blevet ramt af en forkert sø, der rev dem, der stod paa dækket med sig, deriblandt Otto.

Moster Helga gemte i mange aar de engelske breve, og det nagede hende, at ingen havde svaret, men selv fik hun det altsaa heller ikke gjort.

„Havde det ikke været barmhjertigere at fortælle, at Otto var død, end at hun skulle føle sig svigtet?“ , spurgte moster tit.

Som sagt havde mormor Soffy et stort talent . . . madlavning, og derfor fik hun ideen med at oprette et pensionat. Lejligheden var stor, og efterhaanden som børnene rykkede ud, rykkede pensionærerne ind. Mandlige pensionærer . . . ikke flere kvinder i *det* hus, nej tak!

Og saa en skønne dag arriverede saa far og Thorvald Larsen.

Selv om mormor aldrig blev fars livret . . . eller omvendt . . . er-

kendte han dog, at ingen paa denne jord kunne stege en engelsk bøf som hun, blot forargedes hans almuesjæl over, at kødet svømmede i smør, og at Axel drak det, naar de andre rejste sig fra bordet. Han løftede fadet op og slubrede smørsaucen i sig, som var det vand.

Mor var hos en tante paa Fyn, da de tvende riddere holdt deres indtog, men der var da hele tre skønjomfruer hjemme, og far interesserede sig strax for Ellen, som var den bedst begavede. Far foretrak hele livet intelligente kvinder, men da han valgte sin brud, saa han kun paa hjertelaget.

Poula var koket og knipsk, Helga kun et barn, men skøn som den hellige madonna.

V

Far fortalte ofte om opholdet paa Akademiet, arbejdet der interesserede ham voldsomt, kammeraterne som han vist nok hyggede sig med, skønt han hele tiden havde svært ved at slutte sig til andre. Men de dyrkede jo alle den samme gudinde *Kunsten* . . . den bildende, den litterære . . . og til min store forundring opdager jeg nu ved at læse de gamle breve . . . ogsaa musikken! Ofte ser jeg far skrive: „Musik maa der til . . . jeg holder af sang . . . vi maa have Sophus Paulsen og Niels Andersen med, for sang skal vi have, om gildet skal gaa godt“ eller „kære Ingeborg, jeg længes efter at høre dig synge.“

Jeg er forundret, for i al den tid, jeg kan huske far, har han sagt: „Musik er unødvendig og ubehagelig støj . . . sang er en affekteret maade at sige tingene paa.“

Den eneste grund til denne kovending maa være, at sang og musik har været saa nøje forbundet med mor, at far efter hendes tidlige død ikke har kunnet taale denne kunstart.

Far stod ved siden af onkel Thorvald paa Akademiet, og onkel Thorvald havde for vane at smaanynne, naar han arbejdede. Om han var musikalsk, ved jeg ikke, maaske anede han ikke, at han gjorde det, men denne form for sang brød far sig absolut ikke om, og han skulle have fuldkommen ro for at kunne koncentrere sig om

arbejdet. Ofte kom de op at skændes, eller rettere, far skældte ud „Nu har du sunget 'Kender du Rikke' mindst 1000 gange, jeg bliver vanvittig“. Thorvald svarede roligt: „Saa-aa, har jeg det, det aner jeg saamænd slet ikke. . . 'kender du Rikke, naa det gør du ikke'.“ Til repertoireet hørte ogsaa 'Og jorden drejer rundt og rundt og kommer lige vidt'. „Det gør du sgu osse“, snerrede far.

Jeg har flere fotografier fra Akademiet. Holdet iført stive flipper og store kunstnersløjfer, lange urkæder og højhalsede veste. Staffelier, paletter og modeller, mere eller mindre afklædte, er ogsaa med paa billederne. Der er fotografier fra „Brønnum“, med holdet bænket omkring den berømte smørkage og med en smilende tjener i baggrunden. Og det var ved en af disse private smaa-fester, at Harald Gier-sing udtalte de berømmelige ord, som far fuldt ud sanktionerede: „Al national kunst er l. . . , al god kunst er national.“

Semestret paa Akademiet sluttede om foraaet tidligt, og saa tog far hjem til Fyn og arbejdede som malersvend, ofte hos sin gamle mester, som nu var flyttet til Bredbjerg. Han var meget flittig, for det gjaldt jo om at tjene saa meget om sommeren, at han kunne klare vinteren i København, for udover at han engang fik et flidslegat fra Akademiet, havde han ikke andet, end hvad han selv tjente. Hans mor hverken kunne eller ville hjælpe ham frem ad denne galmandssti.

Jeg regner med, at far flyttede ind i Soffy's pensionat i løbet af efteraaet 1903, lige efter, at hun var blevet enke, og tog derfra for første gang april 1904. Om han da havde truffet mor, ved jeg ikke, men jeg tror det ikke, for der er ingen hilsen til hende i det lange brev, han i maj 1904 skriver til fru Soffy's yngste og kønneste datter, Helga, kaldet „Stumpen“. Hun var dengang 16 aar. Han siger „De“ til hende og beskriver for hende en dag som malersvend. „Saadan noget i smag med det fra børnebøgerne bekendte, hvorledes dagen gaar for lille mis“. Brevet er fra Bredbjerg „et sted langt uden for al civilisation“.

Det lyder i uddrag saadan: „Prøv nu engang at sammenligne det billede af min nuværende stilling, som jeg giver Dem med billedet af

mig, som De kender det, og De vil ikke finde ret megen lighed. De er vant til at se mig mageligt henslængt paa en divan med cigaren vippende i mundvigen . . . eller drivende op gennem strøget med malerkassen dinglende over skulderen, kritiserende de smukke københavnerinder. Her forefindes en klat skrutryggede, betræskoede individer af kvindekønnet, men deres gunst appellerer jeg absolut ikke til. Vi purre kl. halv seks om morgenen, og efter at vi, iført de nødvendige klædningsstykker, har taget os en dukkert i en dertil indrettet vandspand (servanter ukendt), staar vi paa hovedet i farvefou-stager en tid og opnaar saa gerne efter en halv times forløb at faa et par kurve pakket saa fulde af alskens kemikalier, at man med lethed kan slæbe sig ihjel paa dem (det beregner vi altid!). Med en kurv i hver haand og en pakke arbejdstøj under armen drager vi da af sted i den aarle morgenstund for at naa det sted, hvor vi i dagens løb skal tjene føden. Maa jeg invitere Dem med til saadan en „Mid-dag paa en Herregaard“. Selskabet bestaar af bønderkarle, som siger „Fanden raspeme“ til hvert andet ord, røgttere med parfume fra stalden, daglejere, husmænd o. s. v. Møblementet: umalet fyrretræsbord og -bænke, dygtig snavset, ingen dug. Service: bliktallerkner med spor af fordums emalie, knive uden skaft men med megen gravrust og halv-andengrenede gafler. Et fad af hidtil ukendte dimensioner fyldt med gule ærter bæres ind af en kirtelsvag kokkepige, som næsten segner under byrden, og nu begynder maaltidet. Forkarlen griber med sin vældige næve den kæmpemæssige grydeske og smækker den i ærterne, saa de gule Guds gaver sprøjter os alle i ansigtet, og saadan gaar det raden rundt. Saa kommer der noget flæsk ind, men det vil jeg lade uomtalt, jeg taaler ikke godt at tænke paa det. At jeg selvfølgelig er tilskuer til hele denne fest, siger sig selv . . . men det allerbedste er tilbage. Paa bordet staar en grønmalet ballie med laag ellers af størrelse og form som en almindelig vaskeballie . . . det er ølkruset. Dette monstrum gaar bordet rundt. Det lod jeg staa, jeg var ogsaa bange for, at jeg ikke kunne løfte det. Ja, saa er vi færdige . . . velkomme!“

Han slutter brevet med at raade hende fra at gaa paa Svineryggen, regner dog med, at det er omsonst.

VI

Det passede farmor godt, at far arbejdede som et anstændigt menneske det halve af aaret. Det var ogsaa rart, at naboerne kunne se eller i hvert fald høre om det. Det var drøjt nok at skulle se sin søn rigget til som en fin herre i noget tøj, som ingen bonde med agtelse for sig selv ville gaa med.

Men i sit hjerte fandt hun alligevel, at han saa ganske godt ud. Det lod mosteren sive ud, ved festlige lejligheder . . . og saa skovfogedens.

Skovfogedens var fars venner og havde været det alle dage. Den store stærke mand med fuldskægget regerede over Hesbjerg skoven, og hans dejlige, varmhjertede kone, Klaudine, herskede hjemme. Hos dem havde far et aandehul. Skovmanden havde kulturelle interesser og syntes slet ikke, at far var saa skeløjet – det støttede hans aktiver hos moderen. Og far fortsatte sit venskab med disse rare mennesker, og jeg husker, jeg som lille, i den alder hvor man har kighoste, var med far og mor derude. Og jeg husker endnu, hvor irriteret far blev, hver gang jeg hostede. Det var flovt, det var uæstetisk og upoetisk, men Klaudine havde jo selv haft børn, saa hun forstod det.

For resten var farmor ved at forlige sig lidt med det billedmaleri, naar det vel at mærke kun blev dyrket som fritidsforøjelse, for far havde „taget hende af“ et par gange, og hun kunne nu nok se, at det lignede, selv om hun meget nødigt ville. Som oftest er hun portrætteret med strikketøj, briller paa næsen og tørklæde paa hovedet og ofte i petroleumslampens skær.

Men det allerbedste portræt af hende er malet allerede i 1902, altsaa før han kom paa Akademiet. Far holdt meget af at male portrætter, en lyst han bibeholdt op i aarene, men dem fra den unge periode adskiller sig fra de senere ved alle at have en mørk, næsten sort baggrund, der faar ansigtet til at lyse stærkt med alle dets karakteri-

stika . . . paavirkning af de gamle mestre naturligvis . . . en fordel, naar det drejer sig om et „anegalleri“, men umuligt at hænge op ved siden af de senere arbejder. Det kneb naturligvis paa landet med at faa modeller, derfor de mange selvportrætter og portrætter af farmor, men ogsaa venner og bekendte har maattet holde for, saa derfor er jeg i besiddelse af portrætter af mennesker, jeg ikke aner, hvem er. Dog ved jeg, at den søde, unge pige er en af Oste-Bodils fnisende døtre, og at „portræt af Rasmus“ er en malerlærling, for han optræder ogsaa i fars fotografialbum sammen med en del „flotte karle“ i soldateruniform . . . som jeg heller ikke kender.

I de tre somre far arbejdede som malersvend paa Fyn kom han atter sammen med de gamle venner. De tre, Niels Andersen, Kristian Nielsen og Martin Guldbrandsen, var blevet tro mod det oprindelige fag og nedsatte sig senere som malermestre, dog havde Guldbrandsen været elev paa Vermehrens privatskole, og de syslede alle med lærred og palet.

Nu da far var hjemme, samledes de ofte i Hesbjerg hos farmor. De var store beundrer af Georg Brandes . . . de læste I. P. Jacobsen og Herman Bang, og far havde fotografier hængende af disse skønaander paa farmors væggeside om side med egne produkter. Stakkels Johanne Elmelund, det løb rundt for hende, alt det, hun pludselig skulle kunne forstaa, hun som ikke kendte andre vægprydelser end religiøse olietryk og kulørte kalendere, hun skulle nu finde sig i at have billeder af fremmede mænd paa sine private vægge. Aabenbart har hun fundet sig i det, har sikkert ikke haft kræfter til at protestere, hun ældedes hurtigt. Hun gik tidligt til ro, og af flere breve til vennerne og til mor kan jeg se, at hun laa inde i alkoven og skældte ud over, at far brændte lys kl. 9 om natten . . . hvad ville ikke naboerne tænke? Men far var ligeglad, han *maatte* skrive, brevskrivning var hans anden store interesse, og han var dygtig til det allerede dengang, om end hans pen altid var dyppet i ironi og satire. Selv det mest alvorlige kunne han ikke beskæftige sig med, uden at der kom et par bid til højre og venstre.

Han udviklede ogsaa sit naturlige talent for poesien. I sin ungdom skrev han oftest digte, stærkt lyriske, prisende skønheden, godheden, kærligheden og sandheden. Senere blev det til vers og viser.

Nu disse aftenlige skærmydsler med moderen . . . de endte altid med, at hun, lige før hun sov ind, raabte: „Er du ikke tilfreds, kan du rejse, her er altid saa megen uro her, naar du er her, saa man kan blive helt forstørret!“

Saa derfor var det med let hjerte, at han forlod hende igen om efteraaret, naar det nye semester paa Akademiet begyndte. Antagelig var han hjemme i juledagene, men ellers saa de ikke hinanden, før foraaret kom, og han atter tog job som malersvend i den egn, han trods alt var bundet til. Han paastod altid, at han var flittig til at skrive til moderen, saadan 'for skams skyld', men det var meget korte breve, der kun indeholdt kendsgerninger, for hvad i alverden skulle han dog hitte paa at prente til hende, de levede i hver sin verden, desuden var hun ikke god til at læse skrift, og fars var blevet særpræget paa et meget tidligt tidspunkt. Hun blev ogsaa meget hurtigt træt af at læse. Ud over dagens kapitel læste hun aldrig. Avis havde hun ikke raad til at holde, og det meste, der stod i den, var om folk hun alligevel ikke kendte.

Det første møde mellem mine forældre har jeg ikke present, men jeg ejer et brev fra far til mor, dateret 15-12-1905, Odense, Fredag kl. 1¹/₂. „Har Frøkningen tid og lyst til en tur i aften, saa træf mig paa ruten Vester-Kongens-Vinde- og Ryegade mellem 8¹/₂ og 8³/₄. Mærk: mine støvler er forsaalet, saa jeg er ikke bange for en ordentlig landtur. Thorvald er blevet uvenner med sin far, og nu er han bundet . . . vist nok for resten af livet . . . som buffist.“

Tonen i denne lille epistel tyder paa, at bekendtskabet ikke er særlig gammelt.

Jeg undrede mig over, at far var i Odense paa det tidspunkt, juleferien var næppe begyndt, men i et andet brev kommer forklaringen. Han har faaet en bestilling! Han maler Thriges børn! Hvor mange det drejer sig om, og hvor længe arbejdet har staaet paa, melder histo-

rien ikke noget om. Dog er der noget, der tyder paa, at Thrige pludselig har afskediget far, han har sikkert været det, der paa godt fynsk hedder „visnæset“, for han skriver til mor . . . som aabenbart har en huslig plads i Odense . . . at det, han var mest ked af, er at han altsaa nu maa forlade byen og holde jul i Hesbjerg.

Jeg har en gammel kobberkedel, som altid staar fremme, for den har en historie. Hver gang jeg pudser den, tænker jeg paa far, og da den har sin plads paa kaminen, skal den ofte pudses, i hvert fald om vinteren. Og da hører jeg far sige: „Madammeærgærrighed . . . den er da meget kønnere, naar den er anløbet, kan du da ikke se det, barn?“ og jeg tænker paa historien.

Mor var med far hjemme i „Vennerslund“ flere gange, men farmor lod, som om hun ikke saa hende. En københavner . . . hiane dog jeg tror, jeg er sajr . . . som svigerdatter, næ nu spændte drengen min sandten buen for højt, det var ikke alt, hun ville finde sig i. Men mor var venlig, hun saa den gamle var ensom, hun forstod hende, hun holdt af hende, fordi hun havde født ham, som hun elskede. Hun snakkede, hun smilte, hun hjalp til i huset, og farmor saa, at mor var dygtig og ligefrem og ikke saa „forskruet“ som far, som hun undertiden foragtede saa meget, at hun sagde *De* til ham. De to kvinder blev venner, farmor tilgav mor, at hun var fra en anden by, et andet miljø . . . og hun gav hende kobberkedlen, og saa havde de to blandet blod, og glad var far, indtil farmor sagde: „Hun er altfor god til dig“. Hertil svarede far af ærlig overbevisning: „Ja“.

Det lader til, at mor skiftede opholdssted Odense-København-Odense-København lige saa tit som far, for altid at være i hans nærhed. Hun fortæller ham alt, ogsaa det, hun som klog kvinde burde tie med. Hun fortæller hver gang, en anden mand gør kur til hende, og det sker tit, for som før sagt, er hun venlig og smilende, men hun er ogsaa smuk og særpræget med sit islæt af sydlandsk blod. Mørkt haar og brune øjne, en fintformet næse og en stor, svulmende, rød mund. Lille og klein af skikkelse som fru Soffy, slanke smalben, kraftige lægge og højbarmet. Men der er noget i vejen med hendes

1906. *Hustruen (olie)*. Tilhører datteren fru Tove Kjørboe.

øjne, hun klager i næsten alle breve over smerter og sukker: „Hvorfor skal jeg dog have de daarlige øjne, hvad har jeg dog gjort, at de altid skal gøre saa ondt, saa snart jeg læser lidt?“ Hun bærer lorgnetter, som hun altid taber, og ofte gaar de itu, og saa kan hun intet se og kommer til skade paa mange, mærkelige maader, indtil lorgnetterne er repareret.

Naar hun har fortalt far om det og det kurmageri, faar han travlt med at overbevise hende om, at „mandfolket“ enten er idiot, tarvelig i adfærd eller under hende i stand, intelligens eller godhed. Engang har hun taget plads paa landet i nærheden af Nyborg, da det har været hende umuligt at faa arbejde i Odense. Det er en enke, der har gaarden, og hun bor alene med sin voksne søn Hans. Hans gør tilnærmelser . . . men har reelle hensigter, vil bygge et nyt stuehus, hvis mor vil have ham, og en ung fisker Simon gør tilnærmelser, men paa en mere poetisk maner. Han synes, hun er smuk, naar hun sidder bøjet over sytøjet, og smuk, naar hun synger, og hun synger ofte. Og da fiskerforeningen skal paa udflugt, kommer Simon paa sin fars vegne og inviterer hende med, imod at hun lader sin dejlige stemme høre. Hun vil ikke med.

Nu kommer far i knibe, for instinktivt føler han, at det ikke lyder særligt overbevisende, hvis han skriver, at baade Hans og Simon er idioter. Det ville selvfølgelig ogsaa være mærkeligt, at det kun var idioter, der sværmede for mor . . . hvad saa med ham selv . . . næ, den gaar ikke, og derfor bliver dette brev et af de mest ulogiske og fjol-lede, jeg nogensinde har set, saa ulig ham som overhovedet muligt. Dog bliver det til, at Simon er den mest tiltalende, han er dog poetisk, hvorimod Hans er hjerteskrærende materialistisk. Som om ægte-skabet var det mest ideelle! Nej, han, far, for sit vedkommende, tænker ikke paa at sætte bo, saa længe hans kunst er i sin vorden, og han regner ogsaa med, at mor er saa forstandig, at hun hellere vil vente og faa en fuldt udsprunget kunstner i stedet for at giftes nu . . . med en malersvend!

Mors svar er ikke helt afklaret, for hun er jo slet ikke den store intelligens, som far gør hende til i sine tanker, fordi han foragter uintelligente mennesker og f.ex. altid hævdede, at et dumt menneske ikke kunne være et godt menneske. Mor er kun en blid og elskende kvinde, der drømmer om hjem og børn. Da skriver far: „Jeg har min kunst, som jeg elsker, og jeg har dig! Men jeg mangler midler. Dog, havde jeg ikke dig og havde jeg ikke kunsten som livsopgave, kunne da pengene gavne mig? Nej! Var der en Gud, jeg ville takke ham for dig, nægtede han mig haardhjertet end alt andet. Der er ingen Gud, min trang til taknemmelighed maa alene gaa ud over dig. Maatte jeg kun lære og forstaa at gøre dit liv lyst og lykkeligt og have evne dertil.“

Far var uhyre flittig paa Akademiet, han sugede lærdommen til sig, og naar han var hjemme paa Fyn, malede han billeder om søndagen, og han debuterede allerede i 1905, før han var færdig paa Akademiet, paa Kunsternes Efteraarsudstilling med nogle smaa landskaber. Det følgende foraar sagde han saa hovedstaden farvel og rejste hjem til sin mor. I begyndelsen af maj skulle kammeraterne samles i „Vennerslund“. Sophus Paulsen arbejdede som malersvend i nærheden, og hans kæreste Marie, som han havde kendt fra barndommen, skulle rejse derop sammen med Niels Andersen og Kristian Nielsen. De to var endnu ungarle, men senere blev Andersen gift med Nielsens søster. Mor skulle naturligvis ogsaa med, men hvor Thorvald var, ved jeg ikke. Det var et sammenskudsgilde, og far havde udstedt ordrer i øst og vest om, hvad hver især skulle medbringe.

Da blev farmor syg, saa syg, at der gik bud baade til lægen og til hendes søster. Lægen gav morfin og sagde, at det snart ville være forbi, hun ville ikke kunne klare det. Næste dag kom saa præsten og tog farmor til alters. „Det havde i hvert fald den virkning, at det har trættet hende meget“, skriver far til mor. Han ønskede ikke at være til stede, men opholdt sig i stuen ved siden af og undrede sig over, at præsten af og til kom med noget „menneskeligt“, men den

gang præsten sang, maatte far briste i latter, da han aldrig har hørt en menneskelig strube frembringe saa falske toner, men han tror alligevel, at meningen var god nok. Da præsten skulle gaa, gav han far haanden og talte i velvalgte ord . . . om forskellen mellem mor og søn – far der havde været ude, farmor der levede alene i de to smaa stuer . . . to verdener.

Han fik øje paa fotografierne paa væggen. „Denne Tuxen . . . hvem er han?“ „Maleren.“ „Ja, saa . . . sig mig, er De meget optaget af Brandes?“ „Ja, en del.“ „Ja, det er vel de fleste af de unge kunstnere.“ „Hvorfor kunstnere?“ „Aa, nej, men studerende da, men de har vel ogsaa størst mulighed for at forstaa ham.“

Man har helt ondt af denne kirkens mand, som hurtigt ville have trukket det korteste straa, om han havde indladt sig i diskussion med saadan en ung rebel, som far dengang var: „Ned med kongen, han er ingenting til . . . stat og kirke skal adskilles . . . kristendommen dør snart p. gr. af alder og blodsottighed.“

Men saa skriver far til mor: „Aa, hvor det lettede, jeg var glad for, at han nu saa mig, som jeg er, selv om jeg ved, han vil fordømme mig, men sandheden frem for alt.“ Saa faar man ondt af far, for han føler sig jo som synder!

Den syge halvsover, prædiken har virket bedre end morfin, men af og til vaagner hun op og udsteder ordrer. Med meget svag, men stærkt kommanderende røst befaler hun sin søn og sin søster udføre dit og dat. Hun gaar i døden med opret pande, hun ved godt, hun skal dø, men hun længes efter at høre det modsatte, ønsker de andre skal sige, at hendes tid ikke er kommet endnu. For een gangs skyld fyldes far med sønlig kærlighed, han fortæller hende, at hun skal leve endnu mange aar, hun skal faa glæde af ham, hans navn vil engang komme i aviserne, hun vil faa børnebørn, hun vil . . .

Da gaar døren op, og alle nabokonerne kommer ind og lejrer sig grædende ved hendes seng og fortæller, at de er kommet for at tage afsked med hende. „Du skal af sted nu, Johanne Elmelund, du har ogsaa alderen . . . du skal op til din fader i himlen, og du skal mødes

med din mand, du skal se Jørgen igen . . . du har været en god nabo, og vi vil savne dig.“

Da mistede hun sin sidste livsvilje, hun ville sige noget til slut, men kunne ikke, hendes bryst arbejdede voldsomt.

Hendes søster tog hjem til sin mand, nabokonerne gik hver til sit . . . de havde overværet livets højdepunkt . . . døden. Far var alene tilbage. Han brændte lys hele natten og greb sig i at længes efter modernens bebrejdelse, han skrev efter min mor. Desperat tryglede han hende om at komme *nu* . . . med det samme . . . med først afgaaende tog. Vennerne var samlet hos Sophus Paulsen . . . de kom saa snart, de havde hørt, hvad der var sket, de kom før mor. „Ellers var jeg ogsaa blevet vanvittig, jeg taaler ikke at være alene med døden.“

Vennerne var alle med til begravelsen.

Jeg har aldrig set min farmors grav, og ved ej heller om den har en sten, men i fars gemmer fandt jeg udkast til en sten, form som en obelisk og med en inskription, som ikke lader den fremmede ane eller blot skimte den manglende kærlighed og forstaaelse mellem mor og søn.

VII

Nu havde far sin akademiske uddannelse, og han havde hus og indbo, og han havde en kæreste, som hellere end gerne ville giftes, men se om han tænkte paa bryllup! Nej, han ville først have sin egen udstilling og se, hvad kritikken sagde om ham. Mor skulle jo giftes med en virkelig kunstner!

Sammen med Thorvald Larsen, som nu var forlovet med moster Ellen, der arbejdede som sygeplejerske paa Blegdammen, malede far et par somre paa Fynshoved og Mejlø. De boede paa en gaard i Dalby for en billig penge, ca. 35 kr. om maaneden, og saa havde deres kærester endda besøgt dem flere dage og boet og spist paa samme gaard. Den første sommer var i 1906, kort efter at farmor var død.

Onkel Thorvald og far deler seng, hvad der nu ikke morer dem

særligt, for de ligger jo og drømmer om hver sin pige og hvisker hendes navn i søvne, indtil de begge vaagner, opdager hinanden og giver sig til at grine.

Men saa skriver far til sin moster om at sende seng og sengetøj op til ham, og saa kan de faa deres drømme i fred. Thorvald maler og maler i al slags vejr, han lader sig ikke paavirke af vejrgudernes lunefuldhed, mens far i næsten hvert brev jamrer over, at nu var han lige præcis begyndt paa en akvarel i solskin, og saa blev det naturligvis graavejr, regn eller storm. Eller omvendt . . . indstillet paa store, tunge, mørke skyer, straaledede solen som aldrig før i dette aar. Rasende pakker han sammen og stiller „skidtet“ ind paa en gaard i nærheden, hvor man strax farer til og laver kaffe og æbleskiver. Far var aldrig folkelig og talende, men indrømmer dog, at han mødte megen venlighed og gæstfrihed overalt paa Fyn. Og mens han sidder og guffer i sig, for sulden har han nok været, højst sandsynligt uden at sige eet ord til de rare mennesker, maler Thorvald videre. Han er praktisk og medbringer altid flere lærreder, hvis de har fjernet sig langt fra logiet . . . et til hvert slags vejr! Saadan noget gør far aldrig, for det første kan han ikke saadan omstille sig hurtigt, for det andet hader han at bære, at „slæve“, og det var altid det værste for ham paa rejser, at han ikke kunne undgaa at have kuffert med. Hans arme kunne ikke taale det, og han følte sig altid utilpas og ufri, naar han havde noget i hænderne.

Det første aar er de nu taget for tidligt af sted, det er koldt og værelset er fugtigt, og blæsten gaar gennem marv og ben, og far bliver sur og deprimeret. Thorvald taaler det langt bedre.

Paa Mejlø dirrer luften af maageskrig, og selv om det er for koldt at tage af sted, varsler skrigeriet netop vaarens komme, og den dag, de vover sig derover i en robaad, beskriver far øen for mor i malende vendinger:

„Begejstret . . . det ord er udtømmende. Jeg har aldrig set noget lignende, heller ikke paa billeder. Der er mange hvidtjørne, kuert af vestenvinden, saa de har denne form (tegning vedlagt), og saa er der

maager i store masser . . . faar og køer og heste, men gud ske lov ingen mennesker . . . kun vi to, Thorvald og jeg. Vi maler af alle kræfter, og jeg tror ikke vi behøver at gaa andre steder hen i den tid vi er her.“ Han sender følgende lille vers til mor.

Knudrede tjørne, en luft saa blaa,
maager paa gnistrende vinger,
et vissen-grønt tæppe at træde paa,
Mejlø! hør hvor det klinger.

Far maler næsten udelukkende akvareller, og det glæder ham at se, at de nu alligevel bliver bedre og bedre, han er begyndt at tro paa sig selv, og det inspirerer ham til at anstrenge sig yderligere, aldrig slække, aldrig synes, det er godt nok.

Kosten er sløj, meddeler han mor, men hvad kan man forlange for 16 øre pr. dag. Værten er utiltalende og sælger løs af kreaturerne for at faa penge til spiritus. Men konen er rigtig nok. Strax græder mor over, at hendes elskede ikke faar nok at spise, for saa kan han umuligt give kunst fra sig, og far svarer, at hun ikke maa græde, det kan hendes øjne ikke taale, men inderst inde fryder det hans hjerte . . . tænk der er nogen, der tænker kærligt paa ham, det har han jo aldrig oplevet før. Og han skriver igen om den daarlige mad, og han fortæller, at han fryser, og mor formaner ham til at tage mere tøj paa, som om han ikke kunne hitte paa det af sig selv. Mor sender ham chokolade, tusch og farver, og han kvitterer med buketter af skræppeblomster, som hun synes er saa kønne.

Forresten tror jeg snart, jeg har set hele den fynske flora i fars og mors breve. I mere end 50 aar har blomsterne ligget i konvolutterne, alligevel er de hele og pæne, og man kan stadigvæk skelne farverne. Der er ogsaa en del fuglefjer, smaa og skønne, og de er sikkert strøget nænsomt med en finger, maaske kysset blidt, inden de er lagt i brevet.

Thorvald mener de trænger til extra forplejning, de begynder at spise maageæg og senere vibæg, men det bliver de kede af, og Thorvald skriver hjem til Odense efter lækkerier, som strax kommer.

Aabenbart er han atter gode venner med de gamle. Naar han ikke maler, puster han æg ud eller fanger hugorme og snoge, han er meget durkdreven til at faa dem til at smutte ind i tomme flasker.

Far læser. Herman Bang, Amalie Skram, Lie, Kielland og Ibsen ... Bjørnson brød han sig ikke om ... og han fortæller indholdet til mor eller sender hende bøgerne med randbemærkninger og beordrer hende til at læse dem, saa de senere kan diskutere dem, og mor læser dem med far i sit hjerte og tænker sikkert mere paa fars mening om dem end paa forfatterens mening med dem.

Nu kunne det ikke undgaas, at de to unge haner kom op at toppes. Naar man staar side om side og maler paa en øde ø, spiser sammen og oven i købet deler værelse ... ja en tid endda seng, virker man af og til irriterende paa hinanden. Naar irritationen indtraf, satte far næsen i sky, snøftede overlegent og prustedede en række spydigheder ud over den arme Throvald. Men han forstod at hævn sig. Han kendte fars sygelige aversion mod snoge, og derfor anbragte han sine kæledyr i fars seng eller i den cigarkasse, som han vidste far mekanisk ville aabne og stikke haanden i uden at se. Han paastod altid, at far hylede som et kvindfolk og følte sig legemlig syg efter at have taget om snogen i den tro, at det var en cigar. De blev dog altid gode venner igen og arbejdede videre.

Thorvald vil have et par billeder ind paa Charlottenborgs 2. op-hængning, far vil vente, Thorvald faar dem i hovedet igen, men det generer ham ikke, for samme dag læser de i Politiken, at en usigneret tegning af Rembrandt var blevet kasseret af Charlottenborgkomiteen. Den historie drak de en flaske vin paa.

En dag, da blæsten hindrede dem i at ro over til Mejlø, gik de Fyns Hoved rundt, og undervejs mødte de Syberg. Tænk de mødte mesteren! Det var første gang, de saa ham. De kiggede uden „at glo“. Han hilste ikke, men det gjorde de „renok“ heller ikke. Han havde alle sine børn med sig. Far beskriver Syberg for mor: „Kraftig og bredskuldret uden at være stor ... mægtig blondt fuldskæg, kulørt skjorte uden flip, aabenstaaende vest og lang, gammel jakke. Dertil

en kæmpemæssig Stanley-hat, som han havde svært ved at holde paa hovedet i det vejr. Hvide lærredsbukser og træskostøvler. En rigtig landskabsmalertype . . . jeg skammede mig virkelig over mine stive flipper.“

Det var meningen, at mor skulle begynde som sygeplejeelev (noget jeg aldrig har anet, før disse gamle breve fortæller det) i København til september 1906. Far blev imidlertid paa Fyns Hoved det meste af september og tager derefter hjem til Hesbjerg for at gøre billeder i stand til Efteraarsudstillingen.

Om far fik billederne antaget, ved jeg ikke, kan ikke finde noget om det nogen steder, men mor bliver i hvert fald ikke sygeplejeelev. I sidste moment springer hun fra, tør ikke, tør ikke se folk, der lider, tør ikke for sine øjne, de smerter mere og mere, hun kan ikke taale at læse, og far sender hende jo bøger, som hun bør læse, hvis hun vil hæve sig op over den gemene hob, og det vil hun jo, fordi han vil have det. Hans breve skal hun ogsaa læse om og om igen og svare paa dem, saa godt hun kan. Hun ved godt, at hun ikke skriver gode og beaandede breve som han, ved godt at skriften er barnlig og bogstaveringen forfærdelig og tegnsætning bruger hun slet ikke, kan ikke, kan ikke ret meget trods den dyre skole, hendes far holdt hende i. Nej, hun tør ikke blive sygeplejerske, men hvad skal hun saa? Hvor skal hun være? Et sted skal hun jo bo. Hjem vil hun meget nødtigt, kan ikke saa godt med mormor, og hos far kan hun ikke være, for hvad siger naboerne saa?

Da kommer hendes ældre søster . . . Poula . . . ogsaa til Odense. Maaske kan de søge plads sammen, men nu vil hun alligevel blive paa gaarden ved Nyborg aaret ud. Hun har hjulpet til med høsten og skal nu i gang med efteraarspløjningen. Hun kan godt pløje, det gaar helt fint og hestene kan lide hende . . . og Hans ogsaa. Hun kan ogsaa godt malke. Men far kan ikke fordrage, at hun er ved landbruget, det har han jo forlængst sagt farvel til. Og saa mor, denne lille, spinkle kvinde. At hun skulle være sygeplejerske, kunne han heller ikke lide. Og gifte sig med hende, vil han ikke . . . nu!

Hun rejser alligevel hjem til fru Soffy og holder jul. Han er inviteret til skovfogedens og oplever en rigtig jul i et pænt og borgerligt hjem, han lærer oven i købet at klippe julestads.

Næste foraar drager de to venner atter af sted til Fyns Hoved og Mejlø. Mor er atter i Odense, har plads i huset og er meget sammen med moster Poula, som er i huset hos pastor Krøyer, som er enke-mand og bor sammen med sine to ugifte døtre, Anna og Edel. Det er et smukt og kultiveret hjem, og familien tager sig hjertevarmt af de to søstre, og det venskab, der derved opstod, strakte sig ogsaa til far, der lærte at sætte megen pris paa den gamle præst, selv om han af princip ikke kunne lide „prælater“.

Far arbejder mere og mere intenst, nu arbejder han jo ogsaa for mor, for at faa hendes agtelse, hendes kærlighed har han jo. Han vil nu ikke alene repræsenteres paa Kunstnernes Efteraarsudstilling, han vil ogsaa have sin egen udstilling, og det skal være hos Kleis.

Men mor holder det ikke ud længere, hendes nerver slaar klik, og i slutningen af aaret bliver de gift, og kort efter arriverede min bror, Tage, nogle maaneder for tidligt, som man siger, naar man er pæn . . . men saadan gaar det ofte det danske folk. Det var dengang far umuligt at leve uden for Fyn, og de bosatte sig i Kerteminde. Fik en delvis møbleret lejlighed hos et par enlige damer.

Huset i Hesbjerg var solgt og havde givet likvide midler og en del husgeraad og møbler blev til overs, efter at mosteren og fætrene var kørt bort med „et læs ragelse“. Det varede imidlertid flere døgn, inden der var til at være i lejligheden, som havde staaet ubeboet i længere tid, for der var nemlig lopper. Ikke en enkelt, lille, sød en, næ, hundredvis af oversultne og underernærede lopper, som myldrede frem af alle gulvsprækker, saa snart de lugtede mennesker. Datidens insektpulvere kunne ikke tage kampen op med disse hungrende blod-sugere, sæbelud heller ikke. Far har fortalt mig, hvordan de begge blev legemlig syge, overstukne og fulde af hævelser, som de var, og søvn var der ikke tale om. Lopperne sad i tætte lag paa sengestol-

perne, og med disse som startbase røg de rundt i værelserne paa kryds og tværs. At far ogsaa led etisk og æstetisk, er jeg ganske klar over. Her rykkede han ind med sin frugtsommelige brud, som han elskede mere og mere for hver dag, der gik, han saa noget ophøjet, ja næsten helligt i deres kærlighed, og saa skulle det hele ødelægges af noget saa hæsligt, saa proletaragtigt som utøj! Og vise sig for fremmede kunne de ikke, for ogsaa deres ansigter og hænder var røde og op-hovnede af stik.

Mor derimod kunne tage det humoristisk og praktisk, selv om hun naturligvis ogsaa var forpint. Det var da ogsaa hende, der fik „ideen“, hende der sejrede over fjenden. De anbragte sig med hver sin balje med varmt vand og satte saa de bare fødder ud paa gulvet, og strax sprang lopperne fra sengestolper og gulvsprækker og landede sikkert og maalbevidst paa ryggen af de 4 fødder . . . og saa vupti over i baljen med hele regimentet. Far var den, der knækkede, mor kunne jo ikke bøje sig p. gr. af sin velsignede tilstand. Far knækkede baade sine egne og hendes lopper. Saa igen ud med fusserne til de var sorte af dyr . . . op i baljen . . . og knæk, knæk . . . indtil far havde krampe i fingrene, og de begge var saa udmattede, at de trods alt kunne sove lidt. Næste aften fortsatte jagten og næste aften igen og næste og næste, og da der var gaaet en ugestid, var lejligheden rensset, og efter at de et par dage havde „slikket deres saar“, kunne de atter forlade deres ufrivillige fangenskab og gaa ud i verden med knejsende nakke. Godt at de naede det, inden drengen kom, for en lille nyfødt kunne næppe have taalt et saa plagsomt overfald.

Far malede ofte deres stue, baade den i lopperhuset og senere, da de fik en bedre lejlighed, og jeg kan se, at mor har været blomsterelsker. Vinduerne er fulde af pottedplanter, pelargonier, kaktus og grønne planter. Hun havde hyacinther, krokus, paaskeliljer og chrysanthemmer i potter, og far begyndte at lave blomsterbilleder, noget han ikke før havde beskæftiget sig med.

Som sagt boede de til leje hos et par enlige damer, d. v. s. en vel-situeret, gammel pige, der var lidt „sær“ og derfor havde husbestyrer-

inde, der var mindre sær, men til gengæld var døvstum. Deres indbyrdes samtaler var ikke tilgængelige for udenforstaaende. Ejerinden havde bronchitis og hostede dagen lang med en underlig staccato-lyd, omtrent som „ark-pøjt“ – „ark-pøjt“, hvorfor jeg saa snart jeg kunne fatte, døbte hende „Arkpøjt“. Naar disse to damer skulle snakke med deres lejere om et eller andet og indfandt sig paa 1. sal, varede det naturligvis ikke længe, inden far blev rasende, fordi han ikke forstod, hvad de sagde eller mente, og heller ikke gad gøre forsøg paa at hitte ud af det. Enten smed han sig opgivende paa divanen eller stormede ud ad døren og valsede frem og tilbage nede paa gaden, indtil mor fra vinduet gav tegn til, at nu var der fri bane. Men ofte varede det længe, for mor var diplomat og en saadan maa fare med lempe. Hun serverede kaffe med kandis og søde kager, noget enhver uanset aandsevner kan blive kløg paa . . . og saa kom det lidt efter lidt. Enten ville de have en krone mere pr. maaned eller ogsaa ville de sige, at bleerne skulle hænge omme i haven i stedet for i gaarden, eller de kom bare for at tilbyde noget frugt eller grønsager.

Da min bror blev født, var den døvstumme ude af sig selv af glæde, og hun tiggede og bad mor om at maatte holde ham eller bare røre ved ham, hvilket mor altid gav hende lov til, hvis far ikke var i nærheden, altsaa.

Det skal have været en ualmindelig dejlig dreng, kraftig og mørk som Soffy's æt, smuk og tilsyneladende sund. Men kun tilsyneladende. Han døde 1 aar gammel umiddelbart før min fødsel, af en akut hjernebetændelse.

VIII

Far nævner ofte kunsthandler Kleis i sine breve. Han havde vist Kleis sine arbejder, og Kleis havde været interesseret og venlig, og næste gang far kom med nogle lærreder . . . det var i juni 1907 . . . købte Kleis for 320 kr. „Det var røverkøb, men det gav chancen for nye forretninger“, skriver han til mor. Kleis var en stor mand i København, han var den første, der støttede „Den frie Udstilling“,

der blev stiftet i 1890 p. gr. af utilfredshed med Charlottenborg, ligesom „De frie Skoler“ var et modtræk mod Akademiet. Lærere ved „De frie Skoler“ var bl. a. Zarthmann, Tuxen og Krøyer, og det var ogsaa disse, der udstillede paa „Den frie“ sammen med brødrene Skovgaard, Philipsen og Willumsen. I. F. Willumsen blev halvfemsernes store forargelsens midtpunkt. At offentligheden var interesseret i disse revolutioner, viser en af datidens revyviser:

Hver bitte maler
 har sjælekvaler
 som radikaler . . . aa herregud!
 Akademiet . . . nejs,
 ud sporenstregs
 til Kleis!
 Han ska ha leveringen,
 han ska ha raderingen
 guldhaar og guldax, aa det er guddommeligt,
 og stregerne Willumsen kaldte frugtsommelig.
 Hvad ligner nu det . . . hvad ligner nu det?
 Er det der „Bretagneren“ . . . næ!
 Det er et gammel pæretræ,
 ære være den pære . . . næh!

For tilfulde at forstaa denne vise maa der tilføjes, at Willumsens radering af en frugtsommelig pige havde vakt vild latter, ligesom hans „Bretagnerkvinder“ havde været samtaleemne, og det fik latteren til at runge endnu højere, da den unge kunstkritiker Emil Hannover, som var en stor beundrer af W., kom til at skrive, at kun „gennem lidelse“ fik man den rette forstaaelse af kunst.

„Guldhaar og Guldax“ refererer til Slott-Møller, som var begyndt at bruge guld i sine billeder.

Naturligvis skulle far udstille hos Kleis, selv om det skulle være sammen med andre, og i sommeren 1908 møder han da op med et større antal billeder, overvejende landskaber i akvarel og olie.

N. L. i Politiken skriver:

„Akvarellerne minder i behandling og motivvalg stærkt om Sybergs og Peter Hansens arbejder uden at eje disses førstehaands

stempel. Blandt hans oliemalerier er der nok saa selvstændige og oprindelige billeder, nogle strand- og skovpartier med dejlig frisk luft over sø og træer, et gadeparti fra en provinsby med kraftig solskinsvirkning og et smukt landskab med vid udsigt over markerne, et teglhængt hus og en mølle i baggrunden, velgørende mildt i tonerne og af sund og varm kolorit. Kunstneren synes ikke selv at vurdere sine arbejder tilstrækkelig højt, de er gennemgaaende mere værd end de priser, for hvilke de kan erhverves.“

Om samme udstilling skriver B. F. i Nationaltidende:

„... og en ung maler Jacob Jørgensen har faaet overladt en hel væg i en af de mindre stuer og møder her frem med en række landskabsbilleder, der viser et ubetinget talent, der allerede er naaet en vis modenhed. Nogen haardhed og spidshed i penselføringen skæmmer endnu flere af disse arbejder, der imidlertid maa betragtes *som særdeles* lovende.“ Nu var far anerkendt, og mor beundrede ham, og hendes familie respekterede ham, selv om de stadig syntes han var en underlig snegl. Og mine ugifte mostre begyndte at tigge billeder og tilføjede, at Thorvald altid var saa flink til at give dem noget, og at det da var rimeligt, at de anlagde en samling af deres saa „berømte“ svogre. Men far var ikke nær saa rar som onkel Thorvald, han skrev saaledes til moster Helga. „... sa' du skitze? Man hører jo aldrig et kny fra dig saadan til hverdagsbrug, men jeg vil ikke være uretfærdig, for det gør man saamænd heller ikke fra din 10 aar ældre søster, og hun *har* ganske vist faaet en skitze, der dog vist nok ikke faldt i hendes ærede smag. Men nu kan vi jo se tiden an, endnu maler jeg da af og til, saa der bliver saamænd nok noget affald til dig, min pige. Hvissomment i' du har lyst til at aflægge os et besøg et par dage i julen, *er* vi hjemme, og divanen staar til disposition. Nu kan du jo spekulere paa det. Din rejse maa du selv betale.“

Den gode kritik rygtedes ogsaa i Kerteminde, og folk blev interesseret, selv om de jo var vant til malere i byen. To af „de store“, Syberg og Johannes Larsen, boede der jo. De første, der købte, var

bagermester Rasmussen og Th. Delcomyn, der bestyrede den lokale Vett & Wessel. Det er morsomt at høre, at første gang Syberg, Johs. Larsen og Peter Hansen udstillede i fællesskab hos Ramme-Larsen, skrev Politiken: „hvad vil disse bredrumpede bondemalere i Hovedstaden?“ Men det ville være endnu morsommere at høre, hvor længe den kunstanmelder var ved bladet!

Men det menneske i byen, mine forældre stærkest knyttedes til, var vel nok lærer og senere mangeaarig borgmester H. C. L. Hansen. Han bragte far bøger og mor blomster og grønsager fra sin egen have. Altid opmærksom, altid hjælpsom, og mærkede han, at der var ebbe i kassen, laante han dem penge eller købte en lille ting af far.

Mor var en god værtinde og dygtig til at lave mad, selv i de fattige perioder kunne hun trylle lækkerier frem. Og festligt blev der, naar Sophus Paulsen, Kristian Nielsen, Niels Andersen og Martin Guldbrandsen kom. Da blev der højroastede diskussioner og drillerier, men ogsaa sang og oplæsning. Baade Sophus og Niels var stemmebegavede. De fulgte med i tidens rørelser indenfor kunst og politik, og de var alle mere eller mindre radikale i deres politiske opfattelse. Far forblev hele sit liv tro imod bladet „Politiken“ og den radikale vælgerforening, og ofte har han fortalt mig, hvor det irriterede ham, at hans forældre var konservative. Fattige bønder konservative . . . aandssvagt! Men der tror jeg, han tog fejl . . . muligvis har de været det udadtil af hensyn til en eller anden, de følte de var afhængig af, f. ex. godsejeren, uden at jeg har nogen anelse om rigtigheden af dette.

Men paa bunden af en gammel kiste fra det Kjørboeske hjem fandt jeg et politisk tørklæde fra 1873 med portrætter af „det forenede Venstre's“ ledende mænd med Christoffer Krabbe, Folketingets formand, i midten. Maaske havde mine bedsteforældre det ligesom sønderjyderne, der gemte klenodiet . . . Dannebrog . . . paa kistebunden.

Hvis nogle af vennerne udeblev til de omtalte festligheder, blev der afsendte morsomme fællesbreve til dem, og heri var far altid

bidende ironisk, ellers ville han ikke have været sig selv, alle fik en „omgang“, undtagen Niels Andersen. Han var lynende godt begavet og ikke en, man lavede grin med, men han var lige saa vittig som far, og naar de to rottede sig sammen, kunne de andre godt pakke sammen.

For resten var der kommet et extra medlem i „Foreningen“, introduceret af far, og det var maleren Harald Munk, de havde truffet hinanden paa Akademiet. Han specialiserede sig i møbeltegnning og blev senere leder af en haandværkerskole i Holbæk, ligesom han blev kirkemaler, d. v. s. restaurerede inventaret i gamle kirker for Nationalmuseet. Her i de unge aar tegnede han møbler i almestil og forsynede vennerne med dem. De var af fyrretræ med masser af udskæringer. Det møbelement, mine forældre fik i 1911, har jeg endnu, de fik det, da de var flyttet til en bedre lejlighed i udkanten af Kerteminde og paa 1. sal i et hus, der ejedes af Johannes Larsen.

At mine forældre netop fik møblerne i 1911 skyldtes, at far havde haft sin første selvstændige udstilling i dette aar, og det var hos Chr. Larsen, Højbroplads. Ikke mindre end 70 billeder, akvarel og olie, havde han samlet. Til Gulbrandsen skriver han. „... det er ganske morsomt at se alle sine billeder samlet, i særdeleshed naar der staar „solgt“ paa dem, og det gør der foreløbig paa 19. Vi har aabent endnu 8 dage. Priserne er smaa, kritikken velvillig. Ring har købt et billede. Uha, hvor det vrimler med kunst(gødning) herovre i denne tid, det er ligefrem skrækkeligt, det er vanskeligt at hævde sig i tider som vore. Hører du noget fra Sophus, jeg gør ikke, men han tænker vist paa at udstille i Odense; saa nogle fransk paavirkede arbejder fra hans haand hos Bang.“

Om fars første selvstændige udstilling skriver N. L. i Politiken:

„Han sidder inde med en virkelig friskhed og ægte modtagelighed, der er noget sundt og robust i hans billeder, selv om de nok kan udarte til at blive grovkornede og tunge, man vader ofte unødvendig dybt i oliefarve hos ham, men billederne udmærker sig ved deres lyse og glade solskinsfarver. Det store lærred „Fra baadehavnen“ er

ubetinget et af udstillingens allerbedste. Det er en baade temperamentsfuld og solid maler, der har udført det. Ogsaa nogle mariner „Sildebaadene gaar ud“ og „Kikkenborgkrogen“ viser hans aabne sans for en stærk og kraftig naturstemning, og blomsterstudier som „Georginer“ og „Blaa asters“ er sete med glade malerøjne og malede med en saftig og sikker pensel. Ogsaa paa akvarellernes omraade er der adskilligt kønt at finde paa Jacob Jørgensens udstilling. Det ville være synd, om denne gode, danske maler blev overset i sæsonens overdaadige mylder af kunst.“

Social Demokraten udnævner far til „Rugens maler“ og under denne titel hedder det:

„Den sympatiske maler Jacob Jørgensen udstiller i disse dage ca. 70 malerier og akvareller og her er sol og høj luft hovedsagen. Helst maler han rugmarker, nyslaaet med dejlige gule stakke eller mærket af en haard nedbør. J. J. naar højt i disse smukke billeder, der gør ham til „Rugens maler“, som Jeppe Aakjær var dens sanger. Kunstneren er rimelig i sine priser og vil ogsaa af den grund finde stor afsætning paa sine billeder.“

Nationaltidende (Fbg.) skriver bl. a.:

„De fynske maleres skole har faaet et nyt medlem, og skolen kan godt være ham bekendt, for selv om han endnu ikke helt har fundet sin egen personlighed, har han alle betingelser for at kunne blive optaget i lavet med ære.“

Far solgte godt paa udstillingen, selv om hans priser virkelig var smaa, men han havde da ogsaa haft en periode, hvor han ikke havde raad til at købe frimærker, saa han kunne skrive til vennerne, og den daglige kost bestod af havregrød, kartofler og løg.

Efter udstillingen blev økonomien rettet op igen, og der blev endvidere noget at tære paa. Dog var der forinden sket et mirakel, som far kaldte det. I paasken kom nemlig byfogedfuldmægtig Münster-Swensen, som besøgte sine forældre i Kerteminde, og købte en del billeder og bestilte desuden et portræt af sin kone og

sine børn. De boede i Nykøbing F., og far skulle i løbet af sommeren komme derned med mor og mig, og det hele skulle vare ca. 14 dage. Far turde næsten ikke sige ja af hensyn til den forestaaende udstilling, som *skulle* blive god...og altsaa ogsaa blev det...han turde ikke bruge tiden til noget andet end forberedelser hertil. Men paa den anden side turde han heller ikke sige nej til saa godt et tilbud og han mente ogsaa, at mor ville have godt af ferie og luftforandring ... og ordentlig mad!

I paasken kom ogsaa en anden kunde, en højadelig person, hvis navn skal udelades her. Han ønskede et blomsterbillede, og da han havde bestemt sig, pruttede han det saa langt ned, som det kunne lade sig gøre ... men far var ikke længere paa sultegrænsen, takket været byfogedfuldmægtigen ... og da de var blevet enige om 50 kr. gav den adelige den endnu en tand og tilbød 3 ... tre ... guld tikroner! Han kom hurtigt ned ad trappen, for nu kunne Jacob Jørgensen ikke beherske sig længere, kunne ikke længere være høflig, han raabte op om „lus“. At kunsthandlere skal flaa og prutte er maaske i sin orden, men private lus ... adelige lus ... fy for satan!

Han var ikke begejstret for Nykøbing F. som by betragtet. „Her kan ingen poesi trives“, skriver han til Niels Andersen, „og jeg er glad for at være kommet tilbage til det hyggelige Kerteminde, der ligger med sine soltindrende gader og lave, teglhængte huse, bræmmet af en smal, blaa skygge inde paa fortovet. Det blæser frisk ude fra bugten og himlen er høj og dirrende hvidblaa.“

Ellers havde de haft det godt, fraadset i god mad og gode cigarer, og det havde klædt mor at spille frue. Nu var hun igen sin egen enepige, hvad der ogsaa klædte hende.

Mor var ogsaa med i København, da udstillingen i november skulle løbe af stablen. Hun besøgte sin familie og var trods alt glad ved at være i dens skød. Mens de besøgte onkel Thorvald og moster Ellen, fik moster pludselig en søn ... det var nr. 2, og det fik far til at sende smaa epistler rundt til „foreningen“s øvrige

medlemmer af følgende ordlyd: „Afdelingschefen har succes, han sælger godt og han faar sønner!“. Under opholdet i hovedstaden besøgte far bl. a. en udstilling af Peter Hansen, som han udtaler sig om i begejstrede vendinger, han beundrede denne maler og betragtede ham altid som sit ideal.

IX

Sophus Paulsen havde arbejdet for malermester Stærmosé i Odense og lagt penge op, saa han kunne rejse Europa rundt, noget far maaske ogsaa kunne have lyst til, hvis det ikke var „saa pokkers besværligt“, og nu kunne han jo ikke, han havde familie. Sophus blev gift kort efter sin hjemkomst fra udlandet og rejste for øvrigt i 1912 til Ærø . . . tabt for omverdenen, som vennerne mente.

Guldbrandsen var rejst til Tyskland og ville ikke hjem igen, kom først, da 1. verdenskrig jagede ham afsted. Far bebrejder ham hyp-pigt i breve, at han er saa glad for at være dernede, for selv var og blev han en hjemmefødning, som mente, at han havde givet udlandet, hvad det skulle have, dengang han var et helt aar i Pløn. Martin Guldbrandsen syslede med poesien og var naiv nok til at vise far, hvad han lavede . . . han burde have kendt ham bedre, burde have vidst, at han var en haard kritiker, over for andre som over for sig selv. Han skaanede ingen. „Hvor har du din viden fra om kys . . . du ynder som oftest at fremstille dig selv som en slags „ren yngling“ hvem slige daarskaber ligger fjernt, men naar du skriver „forelskede kvinder plejer“ . . . Martin, Martin! dit maal røber dig . . . ogsaa du er en galilæer.“ Og hvad svarer Martin?. „Ak, Jacob . . . du er og bliver . . . *Jacob!*“ og intet mere.

I januar 1912 samlede far de billeder, der ikke var blevet solgt paa separatudstillingen i november 1911 paa Højbroplads, og udstiller dem i Odense hos Bang. Og samme foraar debuterer han paa foraarsudstillingen paa Charlottenborg med 2 billeder.

Mine forældre var glade for at bo i Johannes Larsens ejendom, kaldet „Kjørbyhus“. Vi boede ovenpaa, mens Johannes Larsens broder boede nedenunder. Det var en landbrugsejendom, og broderen drev den, han var agrar, som det dengang hed. Han var gift med Junge, der var en søster til Johannes Larsens kone, malerinden Alhed Larsen. De to søstre var født Warberg. Agrarens havde 3 børn, saa jeg havde legekammerater der. I huset overfor boede Sigurd Swane, hvis kone, malerinden Christine Swane, er en søster til Johannes Larsen og agraren. Og et stykke længere nede ad vejen mod Ovre Kjørby boede Fritz Syberg. Saa der kunne godt blive kamp om motiverne. Far turde næsten ikke se paa de andres arbejder, for han var angst for at blive paavirket og beskyldt for at efterabe. Han var jo den yngste og mindst kendte. Og alligevel snakkede kritikken undertiden om paavirkning fra „de store“.

Johannes Larsen var et dejligt menneske, venlig og forstaaende for de unges kamp og fattigdom. Ofte maatte mine forældre have henstand med huslejen, men det saa „Laes“ stort paa. Det var altid mor, der skulle betale eller bede om henstand, far kunne ikke den slags, og hver gang forærede „Laes“ mor et lille træsnit og derfor har jeg nu den yndige samling, der hedder „Aarstiderne“.

Man maa beundre fars slid. Selv om han bruger en masse tid til at ligge paa divanen og filosofere eller læse, faar han alligevel malet en god portion. Allerede i januar 1913 udstiller han igen hos Chr. Larsen. Denne gang udelukkende akvareller (50 stk) som eenstemmigt faar god kritik af Politiken, Vort Land, Nationaltidende, Social Demokraten og Kristeligt Dagblad. De nævner, at han maler med en glød, man ikke venter at finde i en akvarel, at han mestrer dette vanskelige materiale o. s. v. Men flere mener, at det er synd, at han „vader rundt“ i de „store Fynboer“s motiver, som i hvert fald Syberg har sat sig saadan paa, at det ikke er let for en ny at „komme til“.

I dette aar begynder mor at skrante, og far er bekymret . . . skriver om det til vennerne: „Det er snart en hverdags ting at Ingeborg

ikke har det godt, men hvad hun fejler ved jeg ikke, lægen heller ikke, men han har fraraadet os at faa flere børn og jeg ville endda saa gerne have den dreng.“

Da udstillingen gaar godt, skriver han efter mor, hun længes jo altid efter København, og de skal til fest baade her og der, og Munk er arriveret for at se udstillingen. Det er imidlertid koldt og blæsende, og far formaner mor til forsigtighed, godt med tøj paa, ikke skæve til forfængeligheden. Han haaber hun kommer til at sejle med den store, flotte Chr. d. 9! Det var vist ved denne lejlighed, at de boede nogle dage paa Temperancehotellet og en aften, da de skulle ud, bad en stuepige se efter mig. Det gjorde hun aabenbart ikke, for da far og mor kom hjem ud paa natten, sad der en fremmed herre ved min seng. Mor skreg og faldt besvimet om. Far tændte lyset og stirrede . . . manden var . . . Johannes Larsen! Han boede ogsaa paa hotellet og oven i købet i værelset ved siden af, og da han hørte et barn græde vedvarende, undersøgte han sagen, fandt døren aaben og genkendte mig strax som „lille Tove hjemme fra Kerteminde“. Og saa blev han siddende hos mig, indtil mine ravneforældre kom hjem. Efter dette holdt mor endnu mere af Johannes Larsen.

Jeg maa ikke glemme at fortælle, at far havde en anden god akademikammerat i København, nemlig dyretegneren Poul Jørgensen. Et prægtigt menneske, altid glad og god ved sine venner. Talentfuld ogsaa som sanger. Undertiden boede mine forældre hos hans mor. Venskabet blev afbrudt engang, men til lykke for dem begge genoprettet, og i de sidste aar, inden Poul Jørgensens altfor tidlige død . . . foraaet 1941 . . . havde de megen glæde af hinanden.

Far var ikke altid saa gode venner med „konerne“ som han burde være. Han var jo skarp og kritisk og maaske blev det ikke anset for god tone paa Fyn, at kvinder svarede igen eller gav tilbage med samme mønt. Og det var jo det, han gerne ville have, han elskede jo ordfægteri. Mors søstre derimod forstod kunsten og fru Soffy til en vis grad ogsaa, dog hindrede sproget hende i at være koncis, og saa iriterede *det* far. En undtagelse var maaske Marie Niels

Andersen, hun havde lune som sin bror, Kristian, og det lod sig ikke gaa paa af far, men kunne standse ham med en enkelt bemærkning og det morede ham.

Trods mors sløjhed afholder hun og far i 1913 en „efteraarsfest . . . en hymne til det friske havs, den gulnede skovs og abildgaardens pris“. Saadan lød invitationen og far kommenterer: „Hvorfor maa maden ikke være genstand for poetisk behandling?“ Niels Andersen mener, at det er bedre at holde sig til prosaen, „men“, skriver far til Gulbrandsen, som lige er kommet hjem fra Tyskland, „forhaabentlig vil den første østers være i stand til at gøre ham lidt mere lyrisk end han er til daglig brug, saa vi faar ham til at synge. Han tager vin med fra Odense, og hvis du vil medbringe godt humør, er det fint. Skaldyrene er bestilte og haren hænger paa væggen. Det var svært at faa en hare og vi var allerede begyndt at tænke paa gris, men ved du hvad . . . østers og gris!“

Jeg husker dette gilde, selv om jeg kun var 5 aar og var puttet i seng, for jeg vaagnede ved at mor styrtede om ude paa gangen . . . syg, frygtelig syg . . . østersforgiftning! Jeg husker ogsaa en anden gang mor faldt . . . dog ikke i besvimet stand . . . men i klodsethed over gulvtæppet inde i stuen med en terrin gloende hvidkaalssuppe i hænderne. Da var Sophus Paulsen ogsaa tilstede, og han raabte: „Det var kun det ene øre, der røg Ingeborg“ af terrinen naturligvis men mine barnetanker saa strax mor med kun eet øre i behold. Det var forresten en smuk gammel terrin fra den elmelundske slægt, og den holdt sin mangel til trods lige til 1950.

X

Som før sagt ønskede far ikke at have familie, og da nu hans mor var død, afbrød han ret hurtigt forbindelsen med mosteren og de forskellige fætre og kusiner der var. Nu var det mors familie og den var større og mere vax, den lod sig ikke saadan udslette med et

pennestrøg. Desuden holdt mor da af sine søskende, selv om hun efter fars postulat var ganske anderledes og ikke lignede dem spor. Men for mig at se, fornægtede hun slet ikke sin herkomst, det var blot far, der *ønskede* hende anderledes, og da hun nu var baade en elskende og en lydig hustru, *lod* hun anderledes.

Jeg har altid for mit indre set far staa alene midt i en ørken med et sværd i hver haand og bekæmpe et stort uhyre, der slyngede sig om ham og var ved at kvæle ham. Det var et dragelignende væsen med navnet *familie* skaaret i begge flanker. Den øverste del af dyret var mors familie, hovedet havde mørke stikkende øjne og et flammende rødt gab, som hapsede efter hans hjerte. Halen repræsenterede hans egen slægt, men den havde han hurtigt faaet hugget af, den laa nu blødende ved hans fødder. Hvorfor han bekrigede mors familie, har ingen til fulde forstaaet, med mindre aarsagen var en slags jalousi. Han, som hele sin barndom og tidligste ungdom havde tørstet efter kærlighed og forstaaelse, havde nu vundet det store lod i spillet, nemlig mor, og saa *ønskede* han ikke at dele hende med nogen.

Mine mostre og min mormor sagde, at far altid lavede ballade, kritiserede og revsede, og far sagde, det var omvendt. Han lærte meget sent at negligere breve eller passager i breve, der paa en eller anden maade angreb ham. Han havde svært ved at tie. Mormor Soffy skrev aldrig til sin „svigersøn hr. Jø'kensen“, som hun kaldte ham, men naar hun *ønskede* at meddele ham noget, gik det gennem en af de andre døtre. Men i sandhedens interesse maa det ogsaa indrømmes, at det aldrig kedede de damer at udlægge Soffys tanker paa en saadan maade, at far maatte blive gal i hovedet. De satte først deres mor og senere, naar far havde svaret, ham i gabestokken, mens de paa en fix facon garderede sig selv og morede sig dejligt. De forstod at holde gryden i kog.

Moster Poula forblev ugift, trods sit ualmindelig yndige udseende. Hun holdt hus for forskellige præster og blev tilsidst grebet af missionen og lod sig uddanne til diakonisse. Selv far maatte ind-

rømme, at Poula virkelig mente noget med sin religion og levede efter skriften. Hun var uhyre godgørende og uselvisk, og naar far var i nød, d. v. s. naar mor var syg, sendte han bud efter Poula og glemte . . . med vilje . . . at hun jo var en del af „uhyret“. Og mor var tit syg, engang maatte hun holde sengen i flere maaneder paa grund af lungehindebetændelse.

Far skulle jo have haft udstilling i efteraaret 1914, men grundet krigen og mors sygdom blev den udsat til 1915. Det var sløjt med finanserne og det var sløjt med humøret, og mine forældre bød mig noget, som jeg aldrig glemmer og i mange aar havde svært ved at tilgive dem. Kort før jul blev en del af mit legetøj borte og selv om jeg ledte og ledte og spurgte og spurgte, kom det ikke til syne. . . før juleaften! Da var det blevet repareret og gav rollen som julegaver. Dukke Maren havde faaet nyt hoved og nyt tøj, og det var jeg glad for, men at den gamle, elendige tøs skulle gøre det ud for en julegave, det fandt jeg var lige groft nok. Mor har sikkert været ulykkelig over, at de var saa fattige, at hendes barn ikke kunne faa sine ønsker opfyldt, men far har nok ment, at det styrkede sjælen og gav karakter. Vore juletræer var slet ikke rigtige juletræer, for de lignede ikke Bibbes agrar's eller Delcomyndrengenes. Vort træ havde kun vat og lys, det var „kunstnerisk“ og skulle ligne træet i vinterdragt ude i skoven. Mine venners forældre havde ingen kunstneriske ambitioner, saa de hængte al mulig dejlig, dejlig ragelse paa træet og heldigvis var de saa rare at invitere mig i juledagene. Engang gav Bibbes mor mig en lille guldkurv, og den fik jeg da lov til at hænge paa mit træ . . . „i Guds navn da“, sagde far. Nede hos Bibbe kunne man ogsaa faa en mellemmad, naar man var sulten, oppe hos os spiste vi kun 3 gange om dagen. Det var sundest, sagde far.

Udstillingen i januar 1915 . . . 60 olie billeder og akvareller . . . fik ikke helt den gode kritik, far var blevet vant til. Især var bladet „København“ haard ved ham. Hans arbejder kaldes for brutale i farverne, han mangler sporsans, det er forstemmende, at

han ikke kan holde sig paa den højde, han før har bevæget sig paa. „Hvad bliver mon enden,“ spørger skribenten. „Politiken“ er heller ikke saa begejstret som før. Derimod er baade „Ekstrabladet“ og „Nationaltidende“ velvillige. Et blad „Kunst“ skriver:

„Hvem der i de senere aar har næret frygt for, at farvedyrkningen blandt danske malere skulle glide ud i den rene formløshed, hvori linierne udviskedes og sujettet flød ud i et kaos, der med lige stor ret kunne være et blomstertorv som et dameportræt, med lige saa stor naturtroskab nærmede sig en fremstilling af verdens undergang, som et interiør fra et garveri . . . hvem der har næret en saadan frygt . . . og hvem kan vel have undgaaet at føle sig mærket af den . . . vil i den udstilling, som Jacob Jørgensen i disse dage har hos Chr. Larsen, modtage en kendelig beroligelse. Denne maler er nemlig et smukt eksempel paa, at en ung maler, der baade har set farvernes ret og anerkendt kunstens pligt over for linierne og konturerne, d. v. s. hans billeder er en øjnenes lyst for en farveelskende beskuer, uden at de tillige paalægger denne en irriterende undersøgelse af, hvad det skal være.“

„Det er svært at gi' kunst fra sig,“ som far ofte sagde med Saxtorp Mikkelsen, naar krigens rædsler fylder ens hjerte, naar ens elskede er syg og pengepungen tom. Men en kunstners privatliv vedkommer jo ikke kritikken. Alligevel blev der solgt godt paa denne udstilling, det kan jeg se af flere ting, bl. a. blev der raad til, at hele familien tilbragte sommermaanederne paa Fanø. Far trængte til luftforandring, mor til ferie, for hun ventede igen et barn, trods lægens advarsler.

Vi boede til leje hos en fiskerenke og havde det godt, men landskabet var en skuffelse for far. Han fandt alting uendelig smaat derovre. Linierne gik i stykker, det ene brød ind i det andet, her var kun smaatotter af graner og kun klitter med lidt dyrket land imellem . . . bare smaatterier, og Vesterhavet havde en underlig graa farve! Far flygtede for krigsefterretningerne, og saa faldt en tysk flyvemaskine ned paa stranden og brændte op lige for næsen af ham. Han gemte i mange aar et lille rør og et stykke lærred fra